

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2013-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Sýkorová

**Odsun Němců v obraze vybraného poválečného tisku
v období od roku 1945 do června 1946**

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2013-2017

BACHELOR THESIS

Kateřina Sýkorová

Expulsion of Germans in the postwar image of the selected press
in the period from 1945 to June 1946

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracovávání čerpala, v práci řádně cituji a uvádím seznam použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 8. 3. 2017

Kateřina Sýkorová

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Liborovi Svobodovi, Ph.D. za odborné rady a trpělivost při vedení práce.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku odsunu Němců z Československa a její reflexi v poválečném tisku. Teoretická část popisuje historický vývoj českoněmeckého soužití od revolučního roku 1848, přes Mnichovskou dohodu a prosazení myšlenky odsunu, až po politiku tzv. třetí republiky. Dále charakterizuje média v poválečném Československu. Praktická část charakterizuje vybraná periodika a zabývá se jejich analýzou.

Klíčová slova

Československá republika, Češi, Němci, odsun, pohraničí, tisk.

Annotation

This bachelor thesis focuses on the issue of expulsion of Germans from Czechoslovakia and its reflection in the postwar press. The theoretical part describes the historical development of Czech-German co-existence since the revolutionary year 1848, through the Munich agreement and advance the idea of evacuation, to politics of post-war Czechoslovakia. It also characterizes media in postwar Czechoslovakia. The practical part describes the selected news and discusses their analysis.

Keywords

Borderland, Czechs, Czechoslovak Republic, expulsion, Germans, press.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 GENEZE ODSUNU NĚMCŮ Z ČESKOSLOVENSKA	11
1.1 Historický vývoj česko-německých vztahů do roku 1918.....	11
1.2 Česko-německé vztahy v nově vzniklém Československu.....	13
1.3 Politická situace v Československu do roku 1938.....	14
1.4 Sudetoněmecká strana.....	17
1.5 Československo v krizovém roce 1938.....	22
2 VÝVOJ A PROSAZENÍ ODSUNOVÉHO PLÁNU	25
3 POVÁLEČNÉ ČESKOSLOVENSKO	31
3.1 Politika tzv. třetí republiky	31
3.2 Dekrety prezidenta republiky.....	31
3.3 Média v poválečném Československu.....	33
PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH PERIODIK.....	36
4.1 Severočeská Mladá fronta.....	36
4.2 Svobodné slovo.....	37
4.3 Rudý sever	39
4.4 Předvoj.....	39
5 ANALÝZA VYBRANÝCH PERIODIK	40
5.1 Divoký odsun.....	40
5.2 Protiněmecká nálada	44
5.3 Krásné Březno.....	47
5.4 Postupimská konference	50

5.5 Antifašisté	52
5.6 Reflexe odsunu od ledna do začátku června 1946	53
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	59
SEZNAM ZKRATEK	62
SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

Odsun Němců a celková proměna českého pohraničí po 2. světové válce jsou důležité a dramatické události českých i německých moderních dějin. Téma odsunu je velmi frekventované jak v odborných kruzích, tak i na politické a veřejné rovině a často vyvolává bouřlivé diskuse.

Po únoru 1948 byl odsun tabuizovaným tématem. S tím souvisí i stav výzkumu před rokem 1989. První odborná monografie napsaná českým autorem Radomírem Lužou vyšla pod názvem *The transfer of the Sudeten Germans* v roce 1964 v Londýně. V 60. letech došlo v Československu k politickému uvolnění a celá řada českých historiků se problematice začala věnovat. V té době vznikla například studie Jana Křena s názvem *Odsun Němců ve světle nových studií*. Historický výzkum českých autorů naplno začal po roce 1989. Na počátku 90. let vydal Tomáš Staněk svou monografii *Odsun Němců z Československa*, která je dodnes jednou ze stěžejních prací na dané téma. Více jak dvacet let výzkumu a bádání, přineslo spoustu nových zjištění. Je však ještě mnoho oblastí vyžadující další výzkum. Jednou z nich je i regionální charakter odsunu. Z toho důvodu se bakalářská práce orientuje na regionální tisk Děčínska a Ústecka.

Bakalářská práce si za cíl klade popsat genezi odsunu Němců z Československa, charakterizovat období tzv. třetí republiky a situaci médií v obnoveném Československu. Cílem praktické části je pak stručný popis vybraných periodik a následná analýza reflexe tematiky odsunu ve vybraných poválečných periodících. Tedy pokusit se zjistit jakým způsobem byl odsun v tisku interpretován a do jaké míry se publikované informace shodovaly s realitou.

Pro účely analýzy byly vybrány deníky Severočeská Mladá fronta a Svobodné slovo, které obsahuje regionální přílohu Svobodné slovo českého severu, následně přejmenovanou na Svobodné slovo Ústecka. Za účelem doplnění informací v denících byly analýze podrobeny také týdeníky Rudý sever a Předvoj.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se skládá ze tří kapitol: Geneze odsunu Němců z Československa, Vývoj a prosazení odsunového plánu a Poválečné Československo. Praktická část je členěna na menší kapitolu s názvem Charakteristika vybraných periodik a na podstatnou část s názvem Analýza

vybraných periodik, která je jádrem celé práce. S odsunem Němců souvisí velká spousta dalších témat. Z důvodu regionálního charakteru vybraných periodik se práce zaměří na události v Krásném Březně, které byly impulzem pro páchání pogromů na Němcích v Ústí nad Labem. Dále pak vzít v úvahu protiněmeckou náladu a názory na antifašisty.

TEORETICKÁ ČÁST

1 GENEZE ODSUNU NĚMCŮ Z ČESKOSLOVENSKA

1.1 Historický vývoj česko-německých vztahů do roku 1918

Mluvíme-li dnes o soužití Čechů a Němců, pak většinou v souvislosti s událostmi 2. světové války a následně s odsunem Němců z československého pohraničí po květnu roku 1945. Opomíjíme přitom skutečnost několika staletí soužití těchto dvou národů v rámci českých zemí. Němci začali osidlovat pohraničí již v polovině 13. století a to na základě pozvání českých panovníků. Ti chtěli s pomocí německých kolonistů téměř neosídlené pohraničí zkulturnit. Němci horské oblasti osídlili a úspěšně zde hospodařili. Češi a Němci se po staletí dokázali navzájem obohacovat nebo alespoň přijmout kompromis usnadňující jejich soužití.

Národnostní soubor naplno odstartoval revoluční rok 1848. Národnostní menšiny žijící v rakouské monarchii pro sebe požadovaly více práv a svobod. Němci se stali nadšeně pangermánskými a byli ovlivněni ideou velkého Německa, do kterého hodlali začlenit i země Koruny české, o nichž byli přesvědčeni, že jsou historicky i etnicky územím německým. Český Národní výbor tyto snahy zavrhl. Výstižně je toto odmítavé stanovisko vyjádřeno v dopise Františka Palackého do Frankfurtu z 11. dubna 1848:

„ Jsem Čech ze slovanské rasy, a to málo, co mám nebo mohu udělat, jsem plně věnoval do služeb svému národu... Jeho vládcí měli po staletí vztahy s německými knížaty, ale národ se nikdy nepovažoval za německý. Veškeré styky Čech a Německou říší a později Německým svazem byly čistě dynastické. Celý svět ví, že němečtí císaři měli jen máloco do činění s českým národem. V Čechách jako takových neměli ani moc ani právo vydávat zákony nebo vynášet rozsudky, neměli právo vyslat do země vojska a Čechy a jejich země nikdy nepovažovali za jeden z deseti německých okrsků... “¹

Většina Čechů podporovala Palackého myšlenku austroslavismu. Jako opatření proti hrozícímu propadnutí českých zemí pod nadvládu Německa, Maďarska či Ruska, ve všech těchto případech by český národ byl jen nevýznamnou menšinou. Palacký zastával názor posílněného Rakouska jako federace rovnoprávných národů. Na druhé

¹ SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha: Pragma, 2002. s. 8. ISBN 80-7205-901-7

straně zde byli čeští extremisté, kteří přijímali panslovanskou myšlenku velké říše na východě. Veškeré revoluční snahy o národnostní rozdělení českých zemí či federalizační koncepty se však neprosadily, vítězství totiž slavil neoabsolutismus.

Po tzv. Rakousko-Uherském vyrovnání v roce 1867, došlo k zásadní mocenské a ústavní přestavbě říše a k zostření českoněmeckých vztahů. Češi bojovali za stejné uznání, jakého se dostalo Maďarům. Na podzim roku 1871 se zdálo, že jsou tomuto cíli nablízku. Vídeňská Hohenwarthova vláda akceptovala tzv. fundamentální články, které by zajistily pevné státoprávní postavení Čech v rámci monarchie. Proti tomuto ustanovení se ostře postavili jak uherští politici, tak právě zástupci českých Němců. Projevy divokého odporu ze strany Němců vydatně přispěly k pádu tohoto nejvážnějšího pokusu o rakousko-české vyrovnání.²

V roce 1871 došlo ke sjednocení Německa a vzniku Německé říše. Ta se dynamicky měnila ve vyspělý průmyslový stát s rostoucí životní úrovní a bleskově se dostávala mezi přední světové mocnosti. Nelze se divit, že pohled na tyto úspěchy ve většině německy mluvícího obyvatelstva Rakouska vzbuzoval nadšení a přesvědčení o tom, že jsou lepší než národy, které je obklopují. Vzrostla tak intenzita německého nacionálního a pangermánského hnutí. Od osmdesátých let 19. století se českoněmecké vztahy stále více vyostřovaly. Výrazně nacionalizované Němce v českých zemích frustrovala emancipace českého národa a skutečnost rostoucích úspěchů české politiky v oblasti školství, kultury a na poli správním. To vše posilovalo německý radikalismus, jehož stoupenci se v Rakousku soustřeďovali kolem vůdce Německého národního hnutí Georga von Schönera. Reprezentantem tohoto hnutí v českých zemích, byl Karl Herman Wolf. Je na místě zmínit, že němečtí nacionalisté měli ve svém politickém programu začleněnou myšlenku rasistického antisemitismu a že z německých dělnických spolků vznikla v roce 1904 Německá dělnická strana, později roku 1918 přejmenovaná na Německou nacionálně socialistickou stranu dělnickou, jejichž ideologie a politika byla jedním ze zdrojů pozdějšího nacistického hnutí.³ Vrcholem německého odporu byl odchod německých politiků z českého zemského sněmu. Roku 1890 umírnění Staročesi

² SLÁDEK, s. 13-14.

³ PERNES, J. Česko-německé soužití ve společném státě v 19. a 20. století. In: FAJON, H. a Hloušková K. *Konec soužití Čechů a Němců v Československu: Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 26-27. ISBN 80-7325-065-9

přišli s návrhem na řešení této situace s tzv. punktačními články. Podle nich měly být české země správně rozděleny na oblasti výlučně německé a na území dvojjazyčné. To se však setkalo s odporem většiny české politické reprezentace i veřejnosti. Českoněmecké národnostní spory projevující se jak v parlamentu, tak v ulicích, provázely celou první dekádu 20. století.⁴

V průběhu 1. světové války nejprve zástupci české politiky usilovali o sjednocení českých zemí a jejich autonomii v monarchii, postupně si však za cíl kladli vznik samostatného státu. Podobné snahy probíhaly na i straně německé. Německá národní rada pro Čechy se snažila prosadit své plány na roztržení zemí Koruny české na ryze německou část Deutschböhmen a smíšené území české. Vídeňská vláda pak skutečně na sklonku roku 1916 k uskutečňování tohoto programu přistoupila. Zabránil tomu aktivní odpor domácí české politiky.⁵

1.2 Česko-německé vztahy v nově vzniklém Československu

Konec 1. světové války s sebou přinesl rozpad Rakouska-Uherska. To přijalo mírové podmínky prezidenta USA Woodrowa Wilsona. Na základě tohoto přijetí pak 28. října 1918 převzal v Praze československý národní výbor státní moc a vyhlásil samostatnost Československé republiky. Tato událost vyvolala převážně negativní reakci německého obyvatelstva, které vznikem samostatného Československého státu ztratilo své doposud výsadní postavení a stalo se minoritou. Většina Němců, s odvoláním na právo sebeurčení národů, odmítala soužití s Čechy v nově vzniklé Československé republice. Proto se hned následující den po pražském převratu němečtí poslanci usnesli vytvořit, v návaznosti na své starší plány, v severním pohraničí provincii Deutchböhmen a připojit ji k Rakousku. Den na to se k těmto snahám připojili němečtí zástupci Moravy a Slezska a vyhlásili provincii Sudetenland. Počátkem listopadu pak snahy o připojení německých provincií k Rakousku završily provincie Deutschsüdmähren z jižní Moravy a Böhmerwaldgau z jižních Čech. Německá reprezentace si tak nárokovala území o rozloze cca. 28 000 km² s přibližně 3 miliony obyvatel, z nichž bylo ovšem podle statistik 21,5 % Čechů. Při jednáních zástupců pražského Národního výboru s německými politiky nedošlo k dohodě a tak začala česká vojska postupně obsazovat

⁴ NĚMEČEK, J. a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. Praha: Littera Bohemica, 2002. s. 10. ISBN 80-85916-21-5

⁵ Tamtéž. s. 12.

německé provincie. Vojenské tažení se nesetkalo s větším odporem německého obyvatelstva s výjimkou Mostu. Zde došlo ke střetům, při kterých zemřelo 10 lidí. Historické hranice českých zemí byly uznány jako definitivní hranice Československa na mírové konferenci ve Versailles 26. dubna 1919. Následovalo podepsání mírové smlouvy ve Versailles 28. června 1919, kterou mimo jiné Německo definitivně uznalo samostatnost Československa. Poté 10. září 1919 byla podepsána mírová smlouva s Rakouskem v Saint-Germain en Laye, ve které se Rakousko zříkalo nároků na československá území a uznávalo nezávislost Československa.⁶

Československý stát nevznikl jako stát národnostně homogenní. Češi a Slováci tvořili pouze 61% všech obyvatel, 28% tvořili Němci, 8% Maďaři, 3% Ukrajinci, 1% Poláci a 1% Židé. Političtí představitelé Československa se tak snažili vytvořit podobné podmínky jako ve Švýcarsku a vytvořit demokratický stát rovnoprávných národů. K tomu se Československo zavázalo v Saint-Germain en Laye podepsáním smlouvy o ochraně menšin. Československo mělo zajistit všem svým obyvatelům ochranu jejich života a osobní svobody, nehledě na jejich původ, rasu, jazyk či náboženské vyznání. Příslušnost k menšině neměla nikterak bránit používání svého jazyku, vykonávání povolání, vyznávání náboženství, zastávání veřejných funkcí, zakládání organizací, škol a politických stran.⁷ V letech 1919 a 1920 v Československu vznikla většina klíčových německých politických stran, v jejichž rámci se odvíjel politický život českých Němců až do jara 1938.

1.3 Politická situace v Československu do roku 1938

Stabilizace hospodářských a politických poměrů přispěla k prosazení demokraticky smýšlejících a realisticky uvažujících Němců. Celá řada významných německých osobností se zapojila a začala budovat Československou republiku také jako svůj stát. K tzv. aktivistickým stranám té doby patřila Německá křesťanskosociální strana lidová (Deutsche christlichsoziale Volkspartei) založená roku 1919. Strana jako jedna

⁶ NĚMEČEK, J. a kol. s. 13-15.

⁷ ARBURG, A. von a T. STANĚK (ed). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Dokumenty z českých archivů. Díl I. Češi a Němci do roku 1945 – Úvod k edici*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 80-81. ISBN 978-80-86057-66-8

z prvních zastávala názor nutné spolupráce s Československým státem. Předseda strany Robert Mayr-Hanting se stal ministrem spravedlnosti ve vládě Antonína Švehly. Ministrem prací ve Švehlově vládě byl Franz Spina, předseda Svazu zemědělců (Bund der Landwirte).⁸ Tato agrární strana vnikla v lednu 1920. Strana se aktivně podílela na řízení státu účastí v koaličních vládách až do jara 1938, kdy vystoupila z vlády Milana Hodži a splynula se Sudetoněmeckou stranou. Politická reprezentace Němců se tak podílela na přímé správě československého státu. Na přelomu srpna a září 1919 vznikla, v návaznosti na předválečné sociálně demokratické organizace, Německá sociálně demokratická strana dělnická (Deutsche sozialdemokratische Arbeitpartei). Strana v čele s Josefem Seiligerem byla původně politicky i sociálně radikální. Vedení stany považovalo Československou republiku za výtvar dohodového imperialismu. V lednu 1921 byla ze strany vyloučena radikální levice, která se zformovala do tzv. německé sekce KSČ a posléze se stala součástí jednotné KSČ. Již od podzimu 1920 udržovali vedoucí představitelé strany přímé kontakty s prezidentem T. G. Masarykem, které roku 1929 vyústily ve vládní spolupráci. Toho roku se lídr strany Ludwig Czech stal ministrem sociální péče. V tomto aktivistickém postoji pokračovala strana až do jara roku 1938 a jako jediná německá strana v Československu prosazovala obhajobu demokratické republiky.⁹

K politickým reprezentantům Němců v Československu patřily na druhé straně i zástupci protičeské fronty německých občanských stran. Mezi tyto strany patřila Německá strana nacionální (Deutsche Nationalpartei, NDP) v čele s Lodgmannem von Auen a Augustem Naegelem. Strana zastávala negativní postoj ke vzniku a existenci Československé republiky, v níž byla začleněna pohraniční území s převážně německým obyvatelstvem a netajila se kontakty s iredentistickými organizacemi v Rakousku a Německu. Protistátní aktivita jejích vůdců a některých organizací vedla až k tomu, že byla strana v říjnu 1933 zakázána.¹⁰

⁸ SLÁDEK, M. s. 49.

⁹ NĚMEČEK, J. a kol. s. 16-17.

¹⁰ ARBURG, STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Češi a Němci do roku 1945 – Úvod k edici.* s. 85-86.

V listopadu 1919 byla ustavena radikální Německá národně-socialistická strana dělnická (Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, DNSAP). Předsedou strany se stal Rudolf Jung. Strana se vyvinula z Německé dělnické strany (Deutsche Arbeiterpartei), která byla založena roku 1904 a navazovala na myšlenky výše zmiňované Všeněmecké strany G. Schönera a K. H. Wolfa. Jungova kniha *Nacionální socialismus* (Der nationale Sozialismus) byla přívrženci nacistické ideologie považována za základní ideologické dílo. Knihu doporučoval ke čtení sám Hitler. Dlouhou dobu šlo o jediné dílo tohoto druhu. Němečtí představitelé nacismu se k sepsání díla popisujícímu nacionální socialismus dostali až mnohem déle. Například Hitlerova kniha *Mein Kampf* byla vydána až o 6 let později. Z toho důvodu Jung zpochybňoval Hitlera jako prvního ideologa nacistického hnutí.¹¹ Představitelé DNSAP, mezi něž patřili mimo jiné Hans Knirsch, Hans Kerbs, Ferdinand Erl či Walter Riehl, udržovali úzké kontakty s obdobnými politickými proudy v Rakousku a v Německu. Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP) se koncem 20. let svým rozmachem a dynamikou vývoje stala představenou jiných nacistických stran včetně DNSAP, ta začala napodobovat Hitlerovo hnutí včetně vytvoření paramilitárních oddílů tzv. Volkssportu, po vzoru německých útočných oddílů Sturmabteilung (SA). Strana začala veřejně hlásat sjednocení všech Němců v jedné říši, ačkoliv byla jako legální parlamentní strana zavázána loajalitou vůči Československé republice.¹²

Velká hospodářská krize, která propukla v 30. letech, měla negativní dopad nejen na ekonomiku, ale také na českoněmecké soužití. V československém pohraničí se její destrukční účinek projevil nejdříve a s největší intenzitou. K sociálním problémům přispívala i tehdejší problematrická národnostní politika československé vlády. DNSAP v tomto období neměla příliš práce s přesvědčováním německého dělnictva o tom, že za jejich bídu mohou Češi a že je tedy potřeba problémy řešit v rovině národnostní. Tragické následky krize vyvolaly další nacionalistickou radikalizaci německých dělníků. V letech 1930-1932 zaznamenala DNSAP nárůst počtu členů na více než dvojnásobek, z 30 000 na 61 000. Strana udržovala stále užší spojení

¹¹ HRUŠKA, E. *Sudetoněmecké kapitoly*. Praha: BMSS-START, s. r. o., 2008, s. 30-34. ISBN: 978-80-86140-49-0

¹² Tamtéž, s. 36-37

s říšskými nacisty a její protistátní a fašistická aktivita nadále rostla. Její militantní iredentismus vedl až k zásahu československých úřadů. V únoru 1932 došlo k úřednímu rozpuštění tzv. Volkssportu a to na základě prokázané protistátní činnosti. Významným milníkem pro politiku DNSAP byl nástup nacistů v Německu k moci. Strana se začala otevřeně hlásit k rasismu a antisemitismu a její protistátní aktivita nadále rostla.¹³ Nacisté v Československu začali s nadšením plnit úkol, který dostali z říše, a sice pronásledovat emigranty, kteří zde, v demokratickém Československu, našli azyl před politickým a rasovým pronásledováním. Československo poskytlo v období 1933-1939 útočiště 10 000 německých emigrantů. Jedním z těchto emigrantů byl i německý filosof a spisovatel prof. Theodor Lessing, který byl 30. srpna 1933 v Mariánských Lázních zavražděn členy DNSAP, Maxem Eckertem a Rudolfem Zischkou.¹⁴ Tento čin byl pro československou vládu posledním impulsem k vážnému zaobírání se zákazem DNSAP. Vedení strany se připravovalo na její rozpuštění a intenzivně se zabývalo vytvořením nové organizační formy sudetoněmeckého nacionálního hnutí s novými nezkompromitovanými vůdci. V průběhu září roku 1933 probíhala jednání předáků DNSAP a DNP s Konradem Henleinem o založení jednotného sudetoněmeckého hnutí.¹⁵ Ta vyvrcholila etablováním Sudetoněmecké vlastenecké fronty (Sudetendeutsche Heimatsfront, SHF), předchůdkyně Sudetoněmecké strany (Sudetendeutsche Partei, SdP). DNSAP byla na základě hlasování 28. září 1933 rozpuštěna a 7. října 1933 pak úředně zakázána. Její vůdci našli uplatnění v nacistické Říši, zatímco většina řadových členů přešla právě do SHF. Dne 1. října 1933 vydal Konrad Henlein svolání „Ke všem sudetským Němcům“, v němž oznámil vznik tohoto hnutí a zval do něj všechny sudetské Němce.¹⁶

1.4 Sudetoněmecká strana

Je nutné definovat pojmy Sudety, sudetoněmecký a sudetští Němci. Za autora těchto pojmů se obecně považuje německý nacionalistický politik Franz Jesser. Ten dle svých pamětí navrhl v roce 1903 označovat Němce z Čech, Moravy a Slezska jednotně jako sudetské Němce a jimi obývané území jako sudetské země. Tento název odvodil dle

¹³ HRUŠKA, E. s. 38-39

¹⁴ NĚMEČEK, J. a kol. s. 23.

¹⁵ ARBURG, STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Češi a Němci do roku 1945 – Úvod k edici.* s. 95.

¹⁶ HRUŠKA, E. s. 39-40.

geografického názvu Sudety používaného pro pohoří Krušných hor a Krkonoš, který byl údajně znám již od roku 150, kdy byla tato oblast označena zeměpiscem Claudie Ptolemaiem jako „sudetayle“ čili „pohoří divokých prasat“. Tyto pojmy vznikly jako pendant k „alpským zemím“ a „alpským Němcům“. Sám Jesser však přiznal, že se seznámil s projevem poslance Frankfurtského parlamentu z let 1848/1849, kde jsou slova sudetský a Sudety použita. Není tedy přesně jasné, kdo a kdy toto souhrnné označení pro Němce z českých zemí poprvé použil.¹⁷

Tato jednotná označení se však až do roku 1918 příliš neprosadila. Změna nastala až v důsledku 1. světové války. Na neněmeckých územích nově vzniklých států se ocitlo na šest milionů obyvatel německé národnosti. Přibližně tři miliony těchto Němců se staly občany nově vzniklého Československa. Pro obecné označení těchto Němců zavedla německá zahraniční politika termín národní skupina. Ztráta hegemonního postavení Němců v nově vzniklém státě vyvolala snahy najít pro tuto národní skupinu jednotné pojmenování, pomocí kterého by mohli utvářet ideologické koncepce a následně je politicky realizovat.¹⁸ Nabízely se varianty jako například Deutschböhme (Němec z Čech) či Deutschmährer (Němec z Moravy), které byly odvozeny od výše zmíněných názvů německých provincií, které byly vyhlášeny jako výsledek iredentistických snah německých nacionalistů probíhajících na podzim roku 1918. Jen jedna z těchto provincií nesla název Sudetenland (Sudety). Jednalo se pouze o území severní Moravy. Ze všech možných variant se prosadil jednotný název Sudety, sudetští Němci a sudetoněmecký. Ustálení těchto označení posloužilo k upevňování postavení a cílů sudetoněmeckého nacionalismu. Takto označované území ve státoprávním smyslu, vyjma let 1938-1945 jako tzv. sudetská župa, „Sudentengau“, nikdy neexistovalo. Lze je považovat za bojové pojmy, které od svého počátku měly čistě politický smysl a nemají geografický charakter.¹⁹

Užívání pojmu, sudetští Němci jako označení pro všechny Němce z českých zemí je jedním z nešťastných zlovyků moderní češtiny, který odpovídá nárokům zastánců ideologie sudetoněmeckví, aby byli pouze oni považováni za reprezentanty celé německé

¹⁷ HRUŠKA, s. 5-6.

¹⁸ BENEŠ, Z., V. KURAL a kol. *Rozumět dějinám: vývoj českoněmeckých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, s. r. o., 2002, ISBN 80-86010-55-4, s. 93-94.

¹⁹ HRUŠKA, s. 5-9.

minulosti v českých zemích. Ztotožňování českých Němců a sudetských Němců je historicky nepodloženou konstitucí, která slouží specifickým účelům současných sudetoněmeckých organizací. Kdo se přidružuje konceptu ztotožňujícího české Němce se sudetskými Němci, musí si být vědom toho, že vytěsňuje z obrazu českých dějin všechny ty Němce, kteří se sudetoněmečtím neměli nic společného.²⁰

Nesprávným užíváním těchto pojmů je tak kladeno rovnítko mezi Němce vyznávající sudetoněmeckou ideologii a všechny ty Němce, kteří nikdy žádný národnostní boj proti Čechům nevedli. Mezi ně patřili sociální demokraté, českoněmečtí intelektuálové, židovské obyvatelstvo, antifašisté a všichni ti, kteří se k sudetoněmecké ideologii nikdy nehlásili. Že se i oni po válce stali obětí nehumánní represe, je smutnou kapitolou českoněmecké historie.²¹

Příslušnost k sudetoněmecké národnostní skupině není určována podle původu, nýbrž podle individuální volby. „Dle § 4 stanov Sudetoněmeckého landsmanšaftu²² je sudetský Němec definován takto:

- 1. Sudetský Němec je Němec narozený v některé obci Čech, Moravy nebo Slezska nebo který v této obci měl domovské právo.*
- 2. Za sudetského Němce platí Němec, jehož přinejmenším jeden rodič či prarodič je sudetský Němec, nebo je sezdán s chotě/chotí, který je sudetským Němcem, nebo za něj platí.*
- 3. Za sudetského Němce platí také Němec, který delší dobu žil v některé obci Čech, Moravy nebo Slezska a dává najevo svoji spojitost se sudetoněmeckou národní skupinou.*
- 4. Na roveň sudetského Němce je postaven také Němec, který schvaluje účel Sudetoněmeckého landsmanšaftu... a dá najevo svoji spojitost se*

²⁰HAHNOVÁ, E., HAHN, H. H. *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Praha: Votovia, 2002. s. 8. ISBN: 80-7220-117-4

²¹ Tamtéž. s. 8-10.

²² Sudetoněmecký landsmanšaft (Sudetoněmecké krajanské sdružení, Sudetendeutsche Landsmannschaft Bundesverband) je německý spolek hájící práva Němců vysídlených z Československa.

sudetoněmeckou národnostní skupinou získáním členství v Sudetoněmeckém landsmanšaftu.

Jen osoby spadající pod body 1.-4., mohou být řádnými členy landsmanšaftu.“²³

Sudetoněmečtví jako ideologie se vyvinulo na přelomu 19. a 20. století jako součást všenežmeckého hnutí. Hlavní myšlenkou bylo pojetí národní identity z výhradně etnického hlediska. Němci žijící v českých zemích se tak cítili národnostně blíže německy mluvícím obyvatelům okolních zemí a identifikovali se s nimi.

Jak již bylo výše zmíněno, Sudetoněmecké hnutí se etablovalo 1. října 1933. Vzniklo z iniciativy nacistických předáků DNSAP a NDP. Významnou roli sehráli i představitelé elitářského spolku Svaz kamarádů (Kameradschaftsbund). Mezi nejdůležitější představitele patřili Heinrich Rutha, Walter Heinrich, Walter Brand, Benno Tins a Walter Hergl. Ti vzali za své učení vídeňského profesora Othmara Spanna a prostřednictvím Svazu Kamarádů usilovali o realizaci Spannových myšlenek o stavovském státě, řízeném cílevědomě připravenou elitou. Členové Svazu kamarádů byli vychováni jako elita národa, která se má nenápadně infiltrovat do předních německých organizací a politických stran a z vysokých pozic určovat politické dění tak, aby nebyli na očích. Největšího vlivu dosáhli v prestižním Německém turnerském svazu. Zde byl na vedoucí pozici angažován Konrad Henlein a jako obecně uznávaná autorita byl vybrán jako hlavní představitel nově vzniklé Sudetoněmecké vlastenecké fronty. Přes noc se stal středem zájmu, který na sebe strhával veškerou pozornost, zatímco jeho pracovní tým organizoval, pořádal, tvořil koncepce, přednášel, agitoval a tvořil Henleinův obraz vůdce.²⁴

SHF se od začátku snažila vystupovat jako zástupce všech Němců z Čech, Moravy a Slezska bez ohledu na třídní příslušnost, jejímž pojícím faktorem bylo národní cítění. Henlein musel společně se svým štábem agilně působit propagandisticky na veřejnost a hájit se proti tvrzení, že SHF vznikla jako útočiště pro bývalé členy DNSAP a DNP a že sleduje protistátní cíle. Lživé prohlášení o loajalitě vůči Československé republice, schvalování demokratické myšlenky, sociální spravedlnosti a odporu proti třídnímu boji

²³ HRUŠKA, s. 12.

²⁴ HRUŠKA, s. 46-48.

byla vždy pouhým taktickým manévrem a maskováním skutečného charakteru SHF. Vzhledem k přibývajícím stížnostem českého obyvatelstva pohraničí, upozorňujících na protistátní chování SHF a nadcházejícím parlamentním volbám, bylo nutné uměle vytvářet demokratický obraz hnutí.²⁵

Na jaře roku 1935 se konaly parlamentní volby. SHF by se jakožto hnutí nemohla účastnit, proto došlo 30. dubna tohoto roku k přejmenování na Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei, SdP). Strana zaznamenala fenomenální úspěch. Obdržela 1 249 530 hlasů, tj. 15,2% díky kterým získala 44 poslaneckých křesel a 23 mandátů v senátu. Voličské preference Němců, které byly do té doby roztrženy do ostatních německých stran, strhla SdP bezkonkurenčně pro sebe a stala se nejúspěšnější německou stranou.²⁶

K. Henlein v prosinci 1935 podnikl jednu ze svých cest do Velké Británie. Tam vystoupil se svou přednáškou v Královském ústavu a navazoval kontakty s představiteli ministerstva zahraničních věcí. Postupně vzbuzoval zájem britské diplomacie o tzv. sudetoněmeckou otázku. Prezentoval se tu jako vůdce strany, která je loajální vůči Československu a jde jí výlučně o zlepšení postavení sudetských Němců v rámci republiky. Na základě této intenzivní propagandy měla SdP podporu ze strany britské diplomacie až do přelomu let 1937-1938.²⁷

Vláda M. Hodži schválila 18. února 1937 vládní program národní politiky. V něm se zavázala k hospodářské pomoci pohraničním krajům, které postihla hospodářská krize nejcitelněji. Program zahrnoval zadávání státních zakázek místním firmám či sociální opatření ve prospěch místního obyvatelstva. Zástupci německých aktivistických stran program přivítali, zatímco představitelé Sudetoněmecké strany ho ihned zpochybňovali, především pak poslanci K. H. Frank a H. Rutha.²⁸

²⁵ HRUŠKA, s. 104-108.

²⁶ PERNES, s. 30.

²⁷ NĚMEČEK, a kol., s. 25.

²⁸ ARBURG, STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Češi a Němci do roku 1945 – Úvod k edici.* s. 101.

Po anšlusu Rakouska v roce 1938 se německé politické strany, kromě německých sociálních demokratů a komunistů, dobrovolně rozpustily a většina jejich členstva přešla do SdP. Němečtí aktivističtí ministři opustili československou vládu.²⁹

1.5 Československo v krizovém roce 1938

V dubnu roku 1938 se v Karlových Varech konal sjezd Sudetoněmecké strany. Zde předložil K. Henlein osm tzv. Karlovarských požadavků. Ty obsahovaly např. požadavek na rovnoprávnost německé národní skupiny s českým národem, uznání práva hlásit se k německému světovému názoru, stanovení a uznání sudetoněmeckého sídelního území a německé samosprávy. Požadavky vycházely z jednání Henleina s Hitlerem v Berlíně v březnu téhož roku. Hitler jasně prohlásil, že Sudetoněmecká strana musí klást takové požadavky, které nebude československá vláda schopná splnit. Což se Henleinovi zdárně dařilo. Realizace těchto požadavků by znamenala rozložení Československa na několik autonomních útvarů a likvidaci její jednoty a celistvosti. Šlo jen o zástěrku dalekosáhlejšího plánu na odtržení pohraničních oblastí a jejich následné připojení k Německu.³⁰

Pražská vláda schválila znění tzv. národnostního statutu. Změna se týkala především posílení samosprávy v pohraničí a novelizace jazykového zákona. Vedení SdP se s těmito opatřeními nespokojilo. Požadovali plnou teritoriální autonomii. Britská vláda pak v obavě z hrozící roztržky mezi československou vládou a předáky SdP vyslala do Prahy nezávislého prostředníka lorda Waltera Runcimana. Ten aktivně jednal se zástupci obou stran. Výsledkem byl prezidentem Benešem koncipovaný návrh o postupu jednání ohledně úpravy národnostních otázek. Ten vycházel vstříc většině požadavků z tzv. karlovarského programu. S touto verzí souhlasila jak Runcimanova mise, tak někteří představitelé SdP. O několik dní později vyprovokovali členové SdP potyčku s policií v Moravské Ostravě, která sloužila jako záminka pro ukončení jednání jak s prezidentem Benešem, tak s československou vládou. Mise lorda Runcimana se

²⁹ ARBURG, STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Češi a Němci do roku 1945 – Úvod k edici.* s. 108.

³⁰ BENEŠ, KURAL a kol., s. 102-104.

s neúspěchem vrátila do Velké Británie. Jako řešení krize lord doporučil odstoupení území s většinou německého obyvatelstva.³¹

V pohraničí bujely nepokoje a útoky proti českému obyvatelstvu, proto byla 20. května 1938 vyhlášena částečná mobilizace, která situaci uklidnila. Protičeskou náladu v pohraničí vyostřil Hitlerův projev na sjezdu NSDAP v Norimberku 12. září 1938, který byl namířen proti Československu a E. Benešovi, dal tak podnět k sudetoněmeckému puči. Ještě té noci zaútočili radikální henleinovci proti československým státním úřadům. Bylo zavražděno několik desítek úředníků a vojáků. Vláda na tyto události reagovala vyhlášením stanného práva v 8 okresech. V pohraničí vznikaly Sudetoněmecké dobrovolnické sbory (Sudetendeutsches Freikops, SFK), což byly ozbrojené skupiny tvořené henleinovskými ordnery. Jejich úkolem bylo vyvolávat nepokoje a udržovat v pohraničí napětí. U německých hranic se začala formovat armáda, proto byla 23. září 1938 vyhlášena všeobecná mobilizace. Do zbraně bylo povoláno 1 250 000 mužů. Československá armáda obsadila pohraničí, uklidnila situaci a zahнала henleinovce za hranice.³²

Britská a francouzská vláda v reakci na krizi předložila tzv. anglo-francouzský plán, požadující anexi československého území s nadpoloviční většinou německého obyvatelstva. Československá vláda tento plán 20. září odmítla. Pod pohrůzkou toho, že v případě odmítnutí a vpádů německých vojsk na území republiky přestanou mít obě západní velmoci zájem na osudu Československa, byl však návrh následující den vládou a prezidentem přijat. Hitlera ovšem ústupek neuspokojil a situace vyústila až v Mnichovskou dohodu zástupců Velké Británie, Německa, Itálie a Francie. Ta byla podepsána v noci z 29. na 30. září 1938 a zástupci čtyř mocností zde nadiktovali odstoupení československých pohraničních oblastí Německu. Československá vláda, která se jednání nesměla účastnit, se ocitla v patové situaci. Odmítnutí dohody by znamenalo válku izolovaného Československa s německou velmocí, při faktickém nezájmu západních velmocí. Dohoda byla 30. září přijata a Německu byla odstoupena

³¹ NĚMEČEK a kol., s. 37-39.

³² HRUŠKA, s. 142-145.

pohraniční území s 51% německé populace, které bylo určeno podle výsledů sčítání lidu z roku 1910. Na německém území se tak ocitlo zhruba 600 tisíc Čechů.³³

Největší část zabraného území byla připojena k Německu, část území připadla Maďarsku a Polsku, zejména oblast Těšínska.

Nadšení většiny německého obyvatelstva z připojení k Říši, provázal teror, pronásledování a snaha vyrovnat si účty s německými sociálními demokraty, komunisty, českým a židovským obyvatelstvem. Násilí se dopouštěli především radikální členové SdP, SFK a ordneři. Velká část místního obyvatelstva se chovala zdrženlivě. Na druhou stranu na mnoha místech docházelo k výtržnostem, posměchu, nadávkám a mnohdy i fyzickým útokům vůči antifašistům, Židům a Čechům, kterých se účastnili i místní lidé. Henleinovci nutili své odpůrce odstraňovat české cedule, mazat české nápisy, někteří byli nuceni nosit cedule s nápisy zrádce národa. Ordneři obecně vyháněli, týrali a vyhrožovali nepohodlným osobám. Prováděli domovní prohlídky, zatýkali nepřátele nacistického režimu a předávali je gestapu. Příchod říšskoněmeckého vojska učinil řádění ordnerů alespoň částečně přítrž. Na jedné straně zde byl vcelku korektní přístup říšskoněmeckých orgánů vůči českému obyvatelstvu, na druhé pak útočný a negativní postoj ordnerů, členů SdP a gestapa. Znesnadňování existence bylo prostředkem, který měl české a židovské obyvatelstvo přimět vystěhovat se ze zabraného území.³⁴ Většina Čechů, židů a antifašistů utíkala z pohraničí do vnitrozemí jen s nejnnutnějšími věcmi.

Dne 14. března 1939 se naplnily snahy o slovenskou autonomii a Slovenským sněmem byl vyhlášen samostatný Slovenský stát. O den později byl německými vojsky obsazen zbytek okleštěné republiky a následně 16. března vyhlášen Protektorát Čechy a Morava.³⁵ Po anexi okupovaného území, vznesl Edvard Beneš protest, který zaslal hlavním představitelům světových mocností a začal intenzivně pracovat na československém zahraničním odboji.

³³ NĚMEČEK a kol., s. 45-48.

³⁴ BENDA, J. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939*. Praha: Karolinum, 2013, s. 65-70. ISBN 978-80-246-2119-7

³⁵ ARBURG, STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Češi a Němci do roku 1945 – Úvod k edici*. s. 171.

2 VÝVOJ A PROSAZENÍ ODSUNOVÉHO PLÁNU

Jedním z hlavních cílů československého odboje bylo faktické i právní negování Mnichovské dohody, tudíž poválečné obnovení Československé republiky v předmnichovských hranicích. S tím souvisela i problematika řešení otázky dalšího soužití Čechů a Němců v jednom státě. Geneze myšlenky odsunu německé menšiny vznikala již v předválečném období. Dne 17. září 1938 vyslal prezident Beneš ministra Jaromíra Nečase na tajnou diplomatickou misi do Francie. Ten zde předložil Benešův plán na řešení vyhocené národnostní krize. Jeho součástí bylo i provedení částečného přemístění Němců a současně odstoupení některých pohraničních oblastí o rozloze asi čtyř až šesti tisíc kilometrů čtverečních Německu. Zbylé německé obyvatelstvo, převážně demokraté, socialisté a Židé, by smělo v republice zůstat.³⁶

Edvard Beneš je všeobecně považován za autora konceptu vysídlení Němců z Československa. Zmíněná mise ministra Nečase svědčí o tom, že se myšlenkou odsunu Němců zabýval již před vypuknutím války, ale zároveň i o tom, že počítal s existencí německé minority v obnoveném státě. To je patrné i z dokumentu londýnské kanceláře prezidenta republiky z roku 1940. Beneš v něm reaguje na návrhy britských představitelů Chatham House na odstranění Němců z Československa takto: „...republika v každém případě určitý počet Němců ve svých hranicích míti bude. Neboť nelze vystěhovat 3 ½ mil. Němců. – Se zásadou stěhování však souhlasí a počítá s ní. Uděláme-li určité korektury hranic vůči Německu, kompenzované zase na druhé straně, musíme hledět, aby s odstoupeným územím event. byl odstoupen co největší počet Němců. Vnitřním stěhováním je nutno zrušiti všechny jazykové ostrůvky, zajistit, aby strategicky důležitá místa, jmenovitě v severovýchodní Moravě, byla česká. Němci soustředění v určitých okresech, hlavně na západě a severu Čech, mohou pak dostati „local government“. Přitom určitá pásma, speciálně Polabí, Duchcov a Teplice, musí býti české až na hranice, čímž se vytvoří dvě německé skupiny, v západních Čechách a v severních Čechách.“³⁷

³⁶ STANĚK, T., A. von ARBURG. *Organizované divoké odsuny?: Úloha ústředních orgánů při provádění evakuace německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. 1. část. Soudobé dějiny. Roč. 12, č. 3-4 (2005), s. 480.

³⁷ BENEŠ, E. *Odsun Němců z Československa: Výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Dita, 2002. s. 83. ISBN 80-85926-34-2

V podobném duchu se v letech 1939-1941 nesly Benešovy úvahy o řešení českoněmeckého problému. Počítal s částečným vysídlením německého obyvatelstva. Dále pak zvažoval odstoupení části pohraničního území s obyvatelstvem německé národnosti a zřízení samosprávných celků s německým obyvatelstvem.

Edvard Beneš v exilu spolupracoval s představiteli českých Němců, především s předsedou německé sociální demokracie Wenzelem Jakschem. Ten své úvahy o postavení Němců v poválečném Československu nastínil v memorandu nazvaném *Was kommt nach Hitler? (Co přijde po Hitlerovi?)*. Navrhoval založení Vnitroeuropské federace, do níž by patřilo jak Německo, tak i státy, které Hitler do té doby dobyl. Požadoval právo českých Němců rozhodnout se, zda chtějí k federaci patřit jako autonomní část v rámci českých zemí, nebo jako německá říšská provincie. Jaksch se předložením těchto návrhů odkláněl od stanoviska strany hájit jednotu českých zemí.³⁸

Předsednictvo německé sociální demokracie kritizovalo Jakschovu koncepci federativního uspořádání a podporovalo anulování Mnichovské dohody. Rozkol v řadách německých sociálních demokratů v Londýně vedl až k rozdělení strany. Kritici Jaksche se konstitovali pod názvem Zahraniční skupina Německé sociálnědemokratické strany dělnické v Československu (*Auslandsgruppe der Deutschen sozialdemokratische Arbeitpartei in der Tschechoslowakei*), též nazývané Zinnerova skupina, podle předsedy Josefa Zinnera.³⁹

Pro poválečnou obnovu Československa byl přínosný nástup kritika mnichovské dohody Winstona Churchilla do funkce ministerského předsedy a paradoxně i vítězství Německa nad Francií. V červnu roku 1940 byla na základě dopisů lorda Halifaxe uznána prozatímní vláda v čele s prezidentem Edvardem Benešem. Britská vláda se však uznáním provizorní vlády nijak nezavazovala k podobě poválečných hranic a nechtěla zaujímat stanovisko k právní kontinuitě Československa, tedy k právní neúčinnosti všech změn provedených na základě mnichovského diktátu. Do funkce předsedy vlády byl jmenován Jan Šrámek. Nově vznikající Státní rada měla být dle Benešových představ pod vedením tříčlenného kolegia skládajícího se z českého, slovenského a německého člena. Zastoupení těchto národností bylo taktickým krokem

³⁸ BRÜGEL, J. W. *Češi a Němci 1939 – 1946*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. s. 13. ISBN 978-80-200-1637-9

³⁹ Tamtéž. s. 45-46.

v boji za anulování mnichovské dohody. Na post německého místopředsedy měl být podle Benešových představ dosazen Wenzel Jaksch a německým sociálním demokratům bylo nabídnuto šest křesel ve státní radě. Tuto příležitost upevnit právní pozici Němců z Československa však Jaksch promarnil. Nabídku na vstup do státní rady sice neodmítl, ale kladl požadavky na deklarování poválečné německé rovnoprávnosti. Beneš tedy jmenoval na jednoroční funkční období třicet dva českých a slovenských členů státní rady. Šest křesel pro německé sociální demokraty zůstalo volných, zatímco probíhala jednání o německé účasti.⁴⁰

Benešova spolupráce s německými sociálními demokraty se neseťkala s kladnými ohlasy představitelů domácího odboje. Ti k německé otázce zaujímali výrazně radikálnější stanovisko než prezident Beneš. Němcům mělo být zachováno říšské občanství a nakládáno s nimi jako s občany nepřátelského státu. Veškerý jejich majetek měl být zkonfiskován jako náhrada za utrpěné škody a jejich počet na území republiky měl být co nejvíce zredukován. S rostoucí nacistickou represí se zvyšoval tlak domácího odboje na exilovou vládu.

Beneš na námitky domácího odboje reagoval v radiogramu odeslaném do Prahy 18. listopadu 1940. V něm varoval před požadováním nemožného a zdůrazňoval potřebu vytvořit program určovaný zájmy národa a státu, nikoli pocity odplaty a nenávisti. Takový program si v jeho podání kladl za cíl odstranění mnichovské hranice a vytvoření hranice nové. Ta by byla v zásadě historická s etnografickými změnami. Jeho představou bylo vytvoření dvou národních prostorů, českého a německého. Německé území by představovaly tři župy Krnovská, Liberecká a Karlovarská.⁴¹ Beneš tedy chtěl, aby Němci v republice opět byli a dodával: „*Nesmíme míti neuskutečnitelné naděje, že je možno zničit nebo vyhladit tři miliony Němců, jak se u nás někteří naivně domnívají. Je však možno nebo nutno počítati s odchodem nebo vyhnáním celých statisíců kompromitovaných nacistických Němců a nuceným přesídlením dalších statisíců Němců z krajů výše naznačených do tří německých žup nebo do Rakouska a Německa. Ale přesídlení to sotva bude moci o mnoho přesáhnouti celkový počet jednoho milionu...*“⁴²

⁴⁰ BRÜGEL, s. 30-33.

⁴¹ BENEŠ, KURAL a kol., s. 161-162.

⁴² BRÜGEL, s. 42.

Benešův program nebyl v Praze přijat kladně a do Londýna přišel protinávrh, aby tři německé župy byly zřízeny někde za Berlínem.⁴³

Na území Protektorátu Čechy a Morava se výrazně projevila totalizace života české společnosti. Protektorátní politický model nesl velké množství znaků totalitního režimu. Byla zde totální cenzura, oficiální ideologie, úplná státní kontrola ekonomického sektoru a v neposlední řadě fyzický a psychický teror obyvatelstva prostřednictvím tajné policie a státních soudů. Docházelo k úplnému potlačování základních lidských práv a svobod a to především u permanentně perzekuovaných skupin obyvatelstva, jako byli Židé, Romové, inteligence či bývalí členové demokratických politických stran. Došlo k rozdělení obyvatelstva do dvou právně nerovných tříd a to na německé státní příslušníky a osoby s protektorátní příslušností.⁴⁴ Jako příklad nacistické represe proti osobám s protektorátní příslušností lze uvést odvetné akce proti studentům, které následovaly po protinacistických demonstracích a nepokojích 28. října 1939 a následně po demonstracích po pohřbu studenta Jana Opletala. Němci zavřeli vysoké školy, velkou část jejich studentů pozatýkali a uvěznil v koncentračním táboře Sachsenhausen a několik studentských předáků popravili.⁴⁵ Situace se začala ještě více vyostřovat jmenováním Reinharda Heydricha zastupujícím říšským protektorem. Na území protektorátu docházelo k masovému zatýkání a popravám skutečných i domnělých odpůrců režimu. V případě osudů romské a židovské menšiny, jako předobrazu osudu českého, pak nacistická praxe nabyla tragických rozměrů. Světovou pozornost vzbudila poprava ministerského předsedy protektorátní vlády Eliáše. Nejvíce se však do světového povědomí zapsaly odvetné akce probíhající po atentátu na Heydricha. Podle rozsudků státních soudů bylo popraveno 1357 osob a to i jen za schvalování atentátu. Spolu s počtem obětí usmrčených v koncentračních táborech jich bylo přibližně 5000. Nejhrůznějším zločinem byly masakry a likvidace obcí Lidice a Ležáky. Všechny tyto

⁴³ Tamtéž. s. 44.

⁴⁴ BALÍK, S., HLOUŠEK, V., HOLZER, J. a ŠEDO, J. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2007. s. 98-99. ISBN 978-80-210-4250-6

⁴⁵ BENEŠ, KURAL a kol., s. 156-158.

brutální akce vyústily ve vzrůstající nenávisť, plány na odvetu a vysídlení Němců z českých zemí.⁴⁶

Československá exilová vláda začala, v návaznosti na zprávy o nacistických brutalitách, s opatrnou veřejnou propagací transferu části německého obyvatelstva z poválečného Československa. Požadavek výraznější národnostní homogenity se objevoval v různých Benešových projevech v letech 1941-1942.⁴⁷

V létě roku 1942 se britská vláda distancovala od Mnichovské dohody a konstatovala, že při určování poválečných hranic nebudou hrát žádnou roli změny, ke kterým došlo roku 1938 nebo potom. K odzúnní Mnichovské dohody došlo na základě výměny nót mezi britským ministrem zahraničí Anthonym Edenem a československým ministrem zahraničí Janem Masarykem. Mnichovská dohoda byla prohlášena za neplatnou i Francií a to prostřednictvím dopisu předsedy Francouzského národního výboru generála de Gaulla. Sovětská vláda uznala právní kontinuitu Československa, staré hranice, Beneše jako prezidenta i exilovou vládu, hned po napadení Sovětského svazu Hitlerem.⁴⁸

Britská vláda souhlasila na základě memoranda z 2. července 1942 s transferem německých menšin ze střední a východní Evropy do Německa. Souhlas Roosevelta s odsunovým plánem získal Edvard Beneš při své návštěvě Spojených států amerických 13. května 1943. Téhož roku podnikl prezident Beneš cestu do Moskvy. Zde se Stalinem podepsal československo-sovětskou smlouvu a rovněž získal souhlas s odsunovým plánem.

Jelikož představitelé velmocí vyjádřili s principem transferu souhlas, předložila jim roku 1944 československá exilová vláda memorandum, v němž byly uvedeny konkrétní představy o průběhu vysídlení. Memorandum bylo britskou a americkou vládou zdvořile odmítnuto.⁴⁹

Dne 5. dubna 1945 byl zveřejněn tzv. Košický vládní program. V něm byla stanovena pravidla postupu vůči německému obyvatelstvu po osvobození. Viníci měli být přísně a

⁴⁶ BENEŠ, KURAL a kol., s. 164-173.

⁴⁷ BRÜGEL, s. 46-48.

⁴⁸ Tamtéž. s. 55-56.

⁴⁹ Tamtéž. s. 216.

neúprosně potrestání. Československým občanům německé národnosti, kteří ještě před Mnichovem vedli boj proti Henleinovi, mělo být státní občanství zachováno. Všem ostatním mělo být občanství zrušeno. Tito občané mohli o navrácení občanství požádat. O opětovném udělení rozhodovaly úřady.⁵⁰

Postoj československých komunistů se v průběhu válečných let měnil. Zpočátku se od války distancovali a označovali ji za imperialistickou. Po německo-sovětském paktu o neútočení, doplněného o smlouvu o přátelství, se vyhýbali jakýmkoli bojovým aktivitám ve vlasti i v emigraci. Obrat nastal po 22. červnu 1941, kdy Německo napadlo Sovětský svaz. Komunisté vstoupili do Státní rady a vyzývali své příznivce ke vstupu do československé armády.

V otázce německé menšiny v Československu byli zpočátku proti jakýmkoli plánům na vysídlení. Toto přesvědčení trvalo až do roku 1942. Od následujícího roku, vzhledem k obratu sovětské politiky od protinacistické k protiněmecké, však komunisté zastávali stanovisko zcela opačné.⁵¹

Odvolání Mnichova se nezamlouvalo Wenzelovi Jakschovi a skupině, která ho obklopovala. Jejich jménem podal proti tomuto kroku britské vlády protest. *„Jejím cílem je prý donutit sudetské Němce, aby se stali součástí Československa jako svého druhu obyvatelé druhé kategorie, postrádající například menšinových práv.“*⁵²

⁵⁰ BRÜGEL, s. 178.

⁵¹ Tamtéž. s. 67-71.

⁵² BALÍK, HLOUŠEK a kol., s. 118.

3 POVÁLEČNÉ ČESKOSLOVENSKO

3.1 Politika tzv. třetí republiky

Konec druhé světové války s sebou kromě všeobecného nadšení a úlevy nesl i zásadní změny v mocenském uspořádání světa. Podíl USA a SSSR na porážce nacistického Německa posílil jejich mezinárodní postavení a připravil půdu pro poválečné uspořádání a rozdělení jejich vlivu v Evropě. Obnovené Československo, na základě jednání o poválečném uspořádání především v únoru 1945 na Jaltské konferenci a srpnu 1945 v Postupimi, spadalo pod sovětskou sféru vlivu.⁵³

Prosovětská orientace republiky byla deklarována v tzv. Košickém vládním programu. Ten se stal základním dokumentem určujícím politické směřování obnoveného státu. Program byl vypracován československými komunisty a představiteli sociálních demokratů, národních socialistů a lidovců již koncem března v Moskvě, z prestižních důvodů byl však vyhlášen až 5. dubna 1945 na československém území.⁵⁴ Program proklamoval zákaz činnosti pravicových politických stran, konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a jejich potrestání. Předznamenal pozemkovou reformu a znárodnění významných odvětví národního hospodářství a nutnost celkové morální očisty společnosti.⁵⁵

Vzhledem k zákazu pravicových stran tak 28. října 1945 vzniklo Prozatímní národní shromáždění skládající se ze čtyř českých politických stran (Komunistické strany Československa, Československé strany sociálně demokratické, Československé strany národně socialistické a Československé strany lidové) a čtyř stran slovenských (Komunistické strany Slovenska, Strany práce, Strany Slobody a Demokratické strany). Do funkce předsedy vlády byl jmenován Zdeněk Fierlinger.⁵⁶

3.2 Dekrety prezidenta republiky

Legislativu, vzhledem k neexistenci parlamentu, suplovaly dekrety vydávané prezidentem Edvardem Benešem. Dekrety prezidenta republiky byly vydávány

⁵³ BEDNAŘÍK, P., J. JIRÁK a B. KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011, s. 215. ISBN 978-80-247-3028-8

⁵⁴ BRÜGEL, s. 176.

⁵⁵ <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

⁵⁶ KONČELÍK, J., P. VEČERA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 114. ISBN 978-80-7367-698-8

prezidentem Edvardem Benešem v době, kdy nebylo možné vykonávat zákonodárnou moc prostřednictvím Národního shromáždění, tedy během 2. světové války a v následujícím poválečném období. Jsou spjaty se vznikem a fungováním exilové vlády v Londýně. Po válce se jim ústavním zákonem č.57/1946 Sb. dostalo ratihabice a staly se nedílnou součástí českého právního řádu. Celkem bylo vydáno 143 dekretů prezidenta republiky, které se týkají různých oblastí kulturního, sociálního, politického a hospodářského života. Do všeobecného povědomí se zapsaly spíše pod pejorativním pojmem „Benešovy dekrety.“ Pod tímto označením se rozumí především ty dekrety, které řeší problematiku retribuce, konfiskace, znárodnění a státního občanství.⁵⁷

Dekrety prezidenta republiky jsou často vnímány jako právní normy, na jejichž základě došlo k odsunu německého obyvatelstva z Československa. To je však omyl. Žádný dekret provedení odsunu Němců nenařídil. K vlastnímu provedení transferu byla užita vládní nařízení a další předpisy vydané ministerstvem vnitra a národní obrany.⁵⁸

Dekrety se ve vztahu k odsunu dotýkaly zejména státního občanství a majetku osob německé a maďarské národnosti. Pro vymezení osob, kterých se odsun měl týkat, byl klíčový ústavní dekret č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Tento dekret byl podepsán po skončení postupimské konference, na níž se vyjasnilo stanovisko mocností k otázce transferu německého obyvatelstva z Československa, Maďarska a Polska. Tímto dekretem se z osob německé a maďarské národnosti stali na území Československa cizinci a spolu s „říšskými Němci“ je bylo možné zařadit do transferu do spojeneckých okupačních zón. Byla také vymezena skupina osob, na které se ustanovení o ztrátě občanství nevztahovalo a skupina osob, které mohly o vrácení občanství znovu požádat. Šlo o občany, kteří zůstali Československu věrni, bojovali za jeho osvobození. Možnost navrácení občanství se vztahovala také na ženy a nezletilé děti československých státních občanů.

⁵⁷ KULÍK, J. Dekrety prezidenta republiky ve vztahu k německé a maďarské menšině. In: FAJON, H. a Hloušková K. *Konec soužití Čechů a Němců v Československu: Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 47. ISBN 80-7325-065-9

⁵⁸ BENEŠ, KURAL a kol., s. 224.

S odsunem souvisely i zásahy do majetkových poměrů Němců a Maďarů, ale i všech osob označených za „zrádce a kolaboranty“ či za „osoby státně nespolehlivé“. Jednalo se o konfiskace podle dekretu č. 5/1945 Sb., na jehož základě byl dán majetek všech státně nespolehlivých osob na území Československa pod státní správu, podle dekretu 12/1945 Sb. na základě jehož znění byl bez náhrady konfiskován zemědělský majetek patřící státně nespolehlivým osobám. Podle dekretu 108/1945 Sb. šlo o konfiskaci movitého a nemovitého majetku a znárodnění majetku bez náhrady, podle dekretů č. 100-103/1945 Sb. se osobám německé a maďarské národnosti, kteří se zúčastnili boje za osvobození republiky, se při požádání o výjimky, majetek nezkonfiskoval. Dekrety se netýkali pouze fyzických osob, ale především německého a maďarského státu a právnických osob, které se podílely na vedení války či sloužily nacistům.⁵⁹

3.3 Média v poválečném Československu

Ve výše zmiňovaném Košickém vládním programu je ošetřena i problematika médií. Byla zde deklarována svoboda slova a média měla nadále sloužit lidu, nikoli však soukromým zájmům. O to, aby opatření uvedená v Košickém vládním programu byla uvedena v praxi, se postaralo nově vzniklé ministerstvo informací. V čele ministerstva stanul bývalý redaktor Rudého práva a komunista Václav Kopecký.⁶⁰ Komunisté prostřednictvím ministerstva informací prosazovali své zájmy a měli moc a kontrolu nad dalším působením médií.

Jednou z kompetencí ministerstva informací bylo udělování povolení k vydávání tisku. Dne 18. května 1945 byla ministerstvem informací vydána vyhláška, která zastavila vydávání veškerého periodického tisku, kromě titulů vydávaných stranami Národní fronty. Povolení vydávat periodický tisk, pak mohly od ministerstva, kromě státem uznaných politických stran, získat státní úřady, veřejnoprávní instituce a společenské organizace, které prokázaly, že jejich cílem je vydávat tituly ve veřejném zájmu. Restrukturalizace médií se tak projevila rušením titulů, které legálně vycházely v protektorátu. Patřil sem například deník Národní politika, který vydávala zakázaná agrární strana, dále pak Národní listy či Lidový deník. Některým deníkům, které vycházely za okupace, bylo umožněno nadále fungovat pod podmínkou změny názvu.

⁵⁹ KULÍK, s. 50-62.

⁶⁰ KONČELÍK, s. 115.

Tak se například z Lidových listů stala Lidová demokracie. Dále docházelo k obnově titulů, které byly nacistickým režimem zakázány, a v mnoha případech vycházely ilegálně. Bylo tak obnoveno Rudé právo, Národní osvobození či Právo lidu. V neposlední řadě vznikaly deníky nové, byly to například Zemědělské noviny, Svobodné noviny, Práce. V pohraničních oblastech vzhledem k převzetí moci byly ze dne na den rušeny regionální německé noviny, jejichž tradice mnohdy sahala až do poloviny 19. století. Nahrazovala je nově vznikající regionální periodika.⁶¹

Vzhledem k poválečným problémům v papírenském průmyslu došlo k centrálnímu přerozdělování papíru. Ministr Kopecký vydal 26. října vyhlášku o dočasném omezení vydávání periodik. Vyhláška stanovila, že od 1. prosince 1946 budou moci vydávat pouze ta periodika, která schválí ministerstvo informací na základě nové žádosti o povolení tisku. Tiskový odbor ministerstva informací, v čele s Františkem Bauerem, měl na starosti přerozdělování papíru jednotlivým nakladatelstvím. Přidělování papíru se tak stalo důležitým nástrojem regulace tisku. Ministerstvo informací prostřednictvím přidělů ovlivňovalo rozsah a periodicitu jednotlivých titulů a určovalo, které tiskoviny mohou být nadále vydávány a které nikoli.⁶²

Cílem politiky obnoveného Československa byla politická, národnostní, společenská a morální očista, která měla být provedena ve všech sférách veřejného života, tudíž i v oblasti médií. Československo mělo být vystavěno jako národnostní stát Čechů a Slováků, pro Němce, Maďary, zrádce a kolaboranty v nové republice nebylo místo. Protektorátní tisk spolu s rozhlasem, kinematografií a ČTK čekal proces personální očisty. Pro tyto účely byla ustavena Komise pro očistu médií, která působila od května 1945 až do února 1946. Zasedali v ní, kromě zástupců novinářů aktivních v domácím a zahraničním odboji, také novináři vězněni v koncentračních táborech či vdovy po padlých novinářích. Komise vydávala potvrzení o bezúhonnosti, které bylo podmínkou pro vstup do Svazu českých novinářů, který navazoval na protektorátní Národní svaz novinářů. Členství ve Svazu českých novinářů bylo, dle zákona č. 101/1947 Sb., podmínkou pro vykonávání novinářské profese. V případě zjištění provinění byli novináři rozděleni dle vážnosti prohřešku do čtyř skupin. Za méně závažné provinění

⁶¹ BEDNAŘÍK, s. 232-234.

⁶² Tamtéž. s. 229-230.

hrozila novinářům pokuta či dočasný zákaz novinářské činnosti. V případě vážného provinění byl udělen doživotní zákaz činnosti a vyloučení ze Svazu českých novinářů a ty nejhůře provinilé kolaboranty komise doporučovala postavit před Národní soud. Pět předních aktivistů bylo Národním soudem odsouzeno k smrti oběšením. Velká část kolaborantů byla odsouzena k doživotnímu žaláři.⁶³

⁶³ KONČELÍK, s. 119.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH PERIODIK

Předmětem praktické části bakalářské práce je analýza reflexe odsunu Němců ve vybraném poválečném tisku v období od roku 1945 do června 1946. V roce 1945 probíhaly tzv. divoké a neorganizované odsuny. Počátkem roku 1946 byly uskutečněny první organizované odsuny, které probíhaly až do října tohoto roku. Pro lepší uchopení problematiky, byl stanoven mezník, kterým se staly volby na konci května 1946. Proto bádání končí začátkem června 1946.

Pro analýzu byly vybrány deníky Severočeská Mladá fronta a Svobodné slovo s regionální přílohou Svobodné slovo českého severu, později přejmenovanou na Svobodné slovo Ústecka. Jelikož Svobodné slovo s regionální přílohou je k dispozici až od vydání s datem 2. října 1945, byly do analýzy zahrnuty také týdeníky Rudý sever a Předvoj.

Při zpracovávání analýzy budou uvedené citace přepisovány v nezměněném tvaru, tudíž i s gramatickými či stylistickými chybami. V případě, že pod citovaným článkem nebyl uveden autor ani zkratka, bude v odkazu uvedena zkratka red., tedy redakce.

4.1 Severočeská Mladá fronta

U zrodu Mladé fronty stáli mladí lidé, kteří za války působili v literární skupině Pětník. Včele stanul Jaromír Hořec. Skupině se podařilo 8. května obsadit tiskárnu, kde za války vycházel „Der neue Tag“ a 9. května vyšlo první číslo Mladé fronty. Vydání mělo 2 strany a vyšlo v nákladu 25 000 výtisků. Mladá fronta se stala ústředním deníkem Svazu české mládeže.⁶⁴

Mladické nadšení z počátku spojovalo tvůrce různých politických postojů. Nadstranickost, se kterou nadšené deník Mladá fronta vznikl, celkem záhy začala ustupovat do pozadí. Komunisté, kteří svou lidově demokratickou politikou oslovovali

⁶⁴ NERADOVÁ, A. *Tisk mládeže v letech 1945-1948*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce: Jan Cebe. s. 38
Dostupné z: file:///C:/Users/Asus/Downloads/DPTX_2011_1_11230_0_322958_0_97493.pdf

většinu obyvatelstva, velmi snadno ovlivnili i naivní a nadšenou mládež. Komunistická agitace se záhy začala projevovat i obsahu Mladé fronty.

V důsledku blížících se voleb a předvolebních agitací se jednotlivé strany začaly více zaměřovat na mládež. V důsledku šestileté okupace nemělo několik generací možnost volit. Pro mnoho mladých, tak s přicházejícími volbami přicházela i možnost poprvé se politicky projevit. Politické strany tedy sváděli boj o každý hlas mladých lidí. Konkurenční boj se projevil i na stránkách tisku. Především Svobodné slovo vybízelo mladé členy národních socialistů, aby vystoupili ze svazu české mládeže.⁶⁵

Regionální vydání Severočeská Mladá fronta s podtitulem Deník svazu české mládeže vycházelo v Děčíně Podmoklech. Vydavatelem byla Mladá fronta. Pozici šéfredaktora zastával Jaromír Hořec, odpovědným redaktorem byl Jan Buda a vedoucím redaktorem František Nečásek. Prvním vydáním, které je v Ústecké vědecké knihovně k dispozici, je vydání č. 59 s datem 17. 7. 1945. Dřívější vydání se bohužel nedochovala, ale lehkým výpočtem dospějeme k datu 19. 5. 1945, kdy vyšlo první číslo. Vydání Severočeské Mladé fronty mělo 4 strany a stálo 1 korunu.

4.2 Svobodné slovo

Deník, byl vydáván pod názvem České slovo, jakožto ústřední deník České strany národně sociální, již od 1. března roku 1907.⁶⁶ V průběhu první světové války bylo jeho vydávání zastaveno. Obnoveno bylo až 15. října 1918. V období tzv. první republiky se deníku dařilo, pokračoval ve své tradici stranického tisku a v roce 1923 se denní vydání rozšířilo o Večerní České slovo, které se stalo nejčtenějším večerníkem s nákladem až 500 tisíc výtisků. Pod názvem České slovo vycházel deník i v období protektorátu. Navzdory restrikcím si udržel svou denní periodicitu až do roku 1944, kdy byl nucen přejít na týdeník.⁶⁷

⁶⁵ NERADOVÁ, s. 38-40.

⁶⁶ KONČELÍK, s. 48.

⁶⁷ ROTTOVA, T. *Svobodné slovo 1945-1948: ústřední orgán Československé strany národně socialistické*. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce: Barbara Köpplová. s. 11-14.

Dostupné z: file:///C:/Users/Asus/Downloads/DPTX_2010_1__0_292308_0_93593.pdf

První demokratické číslo nově pojmenovaného Osvobozeného Českého slova, které vznikalo pod vedením Jaroslava Šaldy ve sklepení nakladatelství Melantrich na Václavském náměstí, vyšlo 6. května 1945.⁶⁸

V poválečném období restrukturalizace médií se deník řadil mezi tituly, kterým byla umožněna další existence pod podmínkou změny názvu, čímž bylo demonstrováno distancování se od vlastní minulosti. Revoluční název Osvobozené České slovo byl tedy 16. května 1945 definitivně změněn na Svobodné slovo⁶⁹ a vycházelo jakožto ústřední deník Československé strany národně socialistické.

Šéfredaktorem se stal Karel Nový, který byl v září 1945 ve funkci nahrazen Ivanem Herbenem, který působil jako parlamentní zpravodaj Českého slova v letech 1928-1938. Poté přešel do Lidových novin, kde pracoval jako zástupce šéfredaktora. V roce 1939 byl za svou účast v odboji a za spolupráci s ilegálním periodikem V boj zatčen a vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg. Šéfredaktorem Svobodného slova byl až do roku 1948, kdy emigroval do USA. Zde působil v letech 1950-1965 jako redaktor Svobodné Evropy.⁷⁰

Majitelem a vydavatelem byl Ústřední výkonný výbor československé strany národně socialistické. Funkci odpovědného redaktora zastával František Meloun.

Pro účel bakalářské práce je analyzováno Svobodné slovo s regionální přílohou Svobodné slovo českého severu a posléze přejmenovanou na Svobodné slovo Ústecka. Rozsah vydání byl šest stran, přičemž poslední strana byla vždy věnována regionální příloze. Cena za jedno vydání byla 1 koruna. Svobodné slovo vycházelo denně, kromě pondělí. První dostupné vydání s regionální přílohou je z 2. října 1945.

Jak již bylo výše zmíněno vzhledem k faktu, že není k dispozici Svobodné slovo s regionální přílohou dřívějšího data než-li 2. října 1945, byly analýze podrobeny další dvě periodika, a sice týdeníky Rudý sever a Předvoj.

⁶⁸ ROTTOVA, s. 25.

⁶⁹ VERNER, P. *Historie mediální komunikace*. Praha: Universita Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 122. ISBN 978-80-7452-027-3

⁷⁰ BEDNAŘÍK, s. 233.

4.3 Rudý sever

Komunistický týdeník pro severozápadní Čechy vydávaný v Bílině a v Ústí nad Labem krajským výborem KSČ. První vydání 7. června 1945. Poslední vydání 2. října 1945. Dále týdeník vycházel pod názvem Sever. Týdeník vycházel v rozsahu čtyř stran a svým obsahem pravidelně informoval o dění ve straně a v regionu.

4.4 Předvoj

List národní fronty vydávaný od 23. června 1945 do 31. října 1945. Týdeník vydávala v Ústí nad Labem Okresní správní komise. Z počátku vycházel jako šestistránkový týdeník, přičemž dvě strany patřily pouze inzerci, posléze pak pouze v čtyřstránkové verzi. Díl ze 4. 8. 1945 věnující se událostem v Krásném Březně má dokonce stran osm. Titul následně vycházel pod názvem Nová doba.

5 ANALÝZA VYBRANÝCH PERIODIK

5.1 Divoký odsun

S blížící se porážkou Německa se v protektorátu začalo zvyšovat napětí. Německé obyvatelstvo ovládl strach a mnohdy pocity viny. Čechy naopak očekávané osvobození od šesti let trvajícího nacistického teroru přivádělo na myšlenky odplaty a msty. Protiněmeckou averzi stupňovaly zprávy o zvěrstvech páchaných v koncentračních táborech a o poměrech, ve kterých žili Češi totálně nasazení v Říši nebo věznění v lágrech.

Bezprostředně po osvobození Československa spojeneckými vojsky se negativní emoce začaly uvolňovat a zvedla se vlna nacionálního radikalismu. Ten vedl k vyhánění Němců z československého pohraničí, které bylo provázeno násilím, nenávistí, mstou a zločiny spáchanými na německém obyvatelstvu.⁷¹

Pro tyto události, které probíhaly na území Československa od května do srpna roku 1945, se v českém jazykovém úzu užívá pojmu odsun, konkrétně neorganizovaný tzv. divoký odsun. Užíváním tohoto pojmu vzniká představa humánní a spořádané události. Daleko vhodnější a výstižnější je ovšem německou terminologií užívaný pojem die Vertreibung, čili vyhánění. „*Vyháním se v právní řeči rozumí přímé nebo nepřímé násilí, které vede k opuštění domova. V užším smyslu je vyhnání uplatněním teroru a násilí ne tolik ze strany oficiálních státních instancí, jako spíše ze strany radikálních zfanatizovaných skupin, které jednají zdánlivě spontánně, avšak ve skutečnosti jsou uvedeny do pohybu více či méně plánovitě, a které jsou hotovy k výtržnostem a krvavým násilnostem.*“⁷² Přesně v duchu této definice se nesl charakter vysídlovacích akcí.

Události prvních dnů po osvobození měly živelný charakter. Excesy revolučního chování se projevovaly v provádění vyhánění. V pohraničí ještě neexistovala pevná centrální správa. Většina akcí byla vyvolávána místními náladami. Organizovaly je místní správní úřady a armádní jednotky, často z iniciativy a za asistence různých skupin českého obyvatelstva, např. partyzánských skupin nebo revolučních gard. Ve většině případů se německé obyvatelstvo rozhodnutí o odsunu dovídalo jen několik

⁷¹ BENEŠ, KURAL a kol. s. 198-202.

⁷² BAUER, s. 233-234.

hodin, v extrémních případech několik minut, předem. Výběr byl prováděn dosti náhodně, např. určením okruhu ulic nebo městské čtvrti. Jen s nejnужnějšími věcmi v zavazadle o povolené váze 25-30 kg museli opustit domov. Bylo zakázáno brát s sebou vkladní knížky, cenné papíry či šperky. Povoleny byly zásoby jídla na 3-7 dní a hotovost do výše 100 říšských marek. Takto sbaleni byli pěšky nebo pomocí dopravních prostředků přemístěni na německé území. Nebylo výjimkou, že aktéři vyhánění využívali situaci ke krádežím, násilnostem a nedůstojným osobním prohlídkám. Závažným problémem bylo, že akce byly nedostatečně koordinovány v mezinárodním měřítku. Jedinou velmocí, která byla ochotná přijímat transporty, byl SSSR ve svých okupačních pásmech v Německu a v Rakousku.⁷³

Významnou roli v poválečném běsnění hrála armáda, konkrétně pražské velitelství Alex, jehož úkolem byla koordinace vojenského obsazení a očištění pohraničí. V čele stál generál Zdeněk Novák.⁷⁴ Ten 15. května vydal rozkaz o vykázaní všech Němců z území historických hranic. Armádní směrnice jasně určovaly postoj vojáků k německému obyvatelstvu. V jejich obsahu lze najít rozkazy jako „*Němec zůstal naším nesmiřitelným nepřítelem. Nepřestaň nenávidět Němce. I německé ženy a hitlerovská mládež nesou vinu na zločinech Němců...*“⁷⁵

Československá armáda byla vládním usnesením z 15. června pověřena k zajištění nacistických zločinců a k odsunu německého obyvatelstva. Tajný rozkaz I. oddělení Hlavního štábu ministerstva národní obrany přikazoval provést transfer v co největším měřítku a co možná nejrychleji tak, aby západní velmoci nestihly zasáhnout. Velení armády tedy iniciovalo přechod od dílčích vyhánění k systematickému transferu.⁷⁶

Revoluční charakter bezprostředně po skončení války měl za následek nejen násilné vyhánění Němců, ale i zločiny patřící do té doby: lynče, násilnosti, krádeže, lidové soudy a vraždy, včetně vražd hromadných například v Postoloprtech. Zde bylo na přelomu května a června postříleno 763 osob. Mezi tyto násilné akce se řadí i vyhánění

⁷³ KUČERA, J. *Odsun nebo vyhnání?: Sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H&H, 1991. s. 13. ISBN 80-85467-32-1

⁷⁴ ARBURG, A. von a T. STANĚK (ed). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Dokumenty z českých archivů. Díl II. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osidlování*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 48-49. ISBN 978-80-86057-66-8

⁷⁵ BENEŠ, KURAL a kol., s. 204.

⁷⁶ Tamtéž. s. 205.

Němců z Brna 30. - 31. května 1945, které vešlo do povědomí jako tzv. brněnský pochod smrti. Na cestu z Brna do Rakouska bylo vyhnáno zhruba 20 000 Němců. K vlastní tragédii došlo poté, co byla většina skupiny navracena zpět a internována v Pohořelicích. Zde propukla epidemie, která měla za následek 455 mrtvých. K obětem revolučních excesů patřili i lidé, kteří v internačních táborech podleli epidemiím, podvýživě, vyčerpání, týrání či popravám. V letech 1945-1948 jich dle odhadů bylo přibližně 10 000.⁷⁷

Němci byli, dekretem prezidenta republiky č. 5 sb. z 19. května 1945, prohlášeni za státně nespolehlivé obyvatelstvo. Museli být viditelně označeni bílou páskou s písmenem N, kterou nosili na ruce. V pohraničí byl zakázán volný pohyb osob německé národnosti. Ve veřejném životě se přestala používat němčina. Byla omezena možnost uzavírat smíšené česko-německé manželství. Příděly potravin pro Němce odpovídaly přidělům, které dostávali v protektorátu Židé. Pro Němce byla vyhlášena všeobecná pracovní povinnost. Veškerá tato opatření, poválečná atmosféra, ztráta jistot, strach z budoucnosti a v mnohých případech i pocit viny dohnala 6 667 lidí k sebevraždě.⁷⁸

Divoký odsun byl v médiích tabuizovaným tématem. Ve všech zkoumaných periodických nebyl nalezen ani jeden článek reflektující skutečné dění či násilnosti. Severočeská Mladá fronta, Rudý sever ani Předvoj, jakožto čisté regionální periodika ve svých vydáních nepodávají žádné konkrétní informace o těchto událostech a v několika málo článcích se omezují pouze na okrajové zmínky o odsunových akcích a to vždy s triumfálním nadšením. Ve všech třech periodikách se objevil článek o rozhovoru prezidenta Edvarda Beneše se zástupcem Reuterovy tiskové kanceláře A. G. Bettanym. V tomto interview prezident Beneš uvádí, že „asi 200.000 neaktivnějších nacistů odešlo již ze svobodné vůle.“⁷⁹ Dále krátce uvádí informace o již uskutečněných odsunech, které však značně bagatelizuje a obhajuje revolučním charakterem prvních poválečných dní. „Nepatrný počet sudetských Němců byl již deportován. Jsou to však ojedinělé případy, ke kterým došlo v důsledku vzrušení, jež se zmocnilo v sudetských okresech Čechů koncem války. Toto rozrušení se zvýšilo jejich roztrpčením nad tím, jak

⁷⁷ BENEŠ, KURAL a kol., s. 208-210.

⁷⁸ Tamtéž. s. 206.

⁷⁹ (red). Prezident Beneš k přesunu Němců. *Severočeská Mladá fronta*. 22. 7. 1945, roč. 1, č. 63, s. 1. ISSN 1803-1110

krutě je pohraniční Němci od počátku nacistické okupace utlačovali.“⁸⁰ Nebyl nalezen ani jeden článek kritizující zacházení s Němci.

Severočeská Mladá fronta, která vzhledem k poloze své redakce v Podmoklech mohla informovat o aktuálním dění v pohraničí, téměř žádné zprávy či reportáže o vysídlovacích akcích nepublikovala. Lze uvést jen jedinou okrajovou zmínku: „*K hranicím táhnou dlouhé kolony němců, kteří s hlavou skloněnou schlíple a unaveně táhnou své vozíky. Draze platí dnes za svou vinu, neboť spravedlnost musí být úměrná vině.*“⁸¹ Protiněmecká nálada, která ovládala poválečnou atmosféru, je zde zdůrazněna jevem, který se v prvních poválečných měsících objevoval často a to sice psaní Němce s malým n, čímž byl jasně dokazován odpor k Němcům a pohrdání jimi.

Několik článků částečně reflektujících vyhánění Němců v prvních poválečných měsících obsahují některá vydání Rudého severu. V některých z nich nebyly uváděny žádné detaily jako například v článku, který se pozastavuje nad znakem německé říše, který se vyjímá na budově krajského soudu v Mostě. Ve městě, které „*po nedávném důkladném vyčištění od Němců, vrací se zvolna do svých normálních kolejí.*“⁸² Jiné se zmiňují o vyhánění nacistů. „*V pondělí 4. června byla podniknuta v Mariánských Radčicích generální čistka proti nacistům, kteří po léta utlačovali dělný lid a byli baštou germánské rozpínavosti v tomto kraji.*“⁸³ Či „*Vyhnali jsme a vyháníme německé fašisty z naší země, v níž stává se lid svrchovaným pánem a vládcem.*“⁸⁴ V týdeníku se dokonce objevil i jeden článek uvádějící nejen den vyhoštění, ale i počet odsunutých Němců: „*Dne 4. července t. r. byla provedena v Braňanech akce k vyhoštění, kterým tak bylo splněno dávné přání Němců Heim ins Reich. Poslali jsme je tam, kam patří a kam je táhlo jejich srdce. Vyhoštěno bylo 189 osob, takže naše obec si oddechne a uvolní se místo pro dobré a poctivé Čechy...*“

S nadšením a pocitem satisfakce se o odsunu Němců vyjadřuje autor reportáže pojednávající o davech Němců pochodujících za hranice. V reportáži dramaticky popisuje zoufalství, beznaděj, hlad a bídu, která vystěhovalce provází. Jsou nuceni cestovat pěšky, protože vlaky jsou přelidněny a přednostně využívány k vojenským

⁸⁰ (red). Prezident Beneš k přesunu Němců. *Severočeská Mladá fronta*. 22. 7. 1945, roč. 1, č. 63, s. 1.

⁸¹ (red). Jedeme po silnici. *Severočeská Mladá fronta*. 22. 7. 1945, roč. 1, č. 63, s. 3.

⁸² (dp). Proč? *Rudý sever*. 19. 6. 1945, roč. 1, č. 2., s. 4. ISSN 1803-1099

⁸³ (dp.) Mariánské Radčice vyčištěny od nacistů. *Rudý sever*. 16. 6. 1945, roč. 1, č. 2., s. 4.

⁸⁴ (red). Kam jdeme a co budeme? *Rudý sever*. 14. 7. 1945, roč. 1, č. 6, s. 1.

transportům. „Běda slabým! Kdo nemůže jíti dále, je vydán nelitostnému osudu, zahynouti u cesty.“⁸⁵ Nejbližší pohraniční města jsou přelidněna a nepřijímají další přicházející Němce. Stejně je tomu v saském městě Großschönau, které ve vyhláše vydané místostarostou města oznamuje, že není možné přijímat další uprchlíky. „Není času pro slabé nervy, kdo chce žít, musí jít! Naše zásobovací situace je nanejvýše vážná!“⁸⁶ Po tomto úvodu, který velmi podrobně a srdceryvně líčí bídu a nesnáze odsunutých Němců, je reportáž zakončena takto: „Člověk si tak maně vzpomene na rok 1938 a další. Jak dnešní lidské trosky spupně pochodovaly ulicemi našich severočeských měst a za zvuků pěšáckých pochodů nastupovaly v desititisících na Henleinovské projevy. Tehdy byli to dobře živení oblečení občané s plnými právy ba i nadprávy. V mysli vybaví se pak vzpomínky na okupaci, na psovské ponižení surovými, nadutými a mravně méněcennými nacistickými pochopy. Na miliony mrtvých, na tisíce kvetoucích měst, která v celé Evropě zničili, aby nakonec zahynuli mečem, který zvedli proti Sovětskému Svazu.“

Nad krajinou snáší se večer. V přeplněném vlaku vracím se od Drážďan opět domů. Podél trati po silnici pochodují další kolony.

*Cítím ve svém srdci zisté uspokojení. Je přece ještě nějaká spravedlnost na světě!*⁸⁷

Vezmeme-li v potaz, že neorganizované transporty probíhaly až do října 1945,⁸⁸ pak by se tematika divokého odsunu mohla objevovat i na stránkách dostupného Svobodného slova. V souvislosti s těmito událostmi, však ve Svobodném slově nebylo nalezeno nic.

5.2 Protiněmecká nálada

Všechna periodika byla výrazně protkána protiněmeckou tematikou. Představa dalšího soužití s Němci v jednom státě byla prezentována jako naprosto nemožná. Prezident Edvard Beneš na prvním zasedání Prozatímního Národního shromáždění pronesl: „V zájmu klidu a míru Evropy musí od nás Němci odejít.“⁸⁹ Připomněl snahu, kterou prokázala československá vláda, aby před válkou vyhověla požadavkům německé

⁸⁵ (xxx). Reportáž ze země bídy. *Rudý sever*. 21. 7. 1945, roč. 1, č. 7, s. 2.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ ARBURG, STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Duben – srpen/září 1945*. s. 123.

⁸⁹ (red). Poselství Dr. Edvarda Beneše k lidu československému: Boj o osvobození a nové budování státu. *Severočeská Mladá fronta*. 30. 10. 1945, roč. 1, č. 147, s. 1-2.

menšiny u nás. „Všechny naše pokusy totálně zklamaly. Je dnes jasno, že od roku 1934 záměrně v plné dohodě s Hitlerem a v plné odpovědnosti veliké většiny našich Němců byl připravován rozvrat našeho celého státu. Nešlo jen o připojení našich Němců k říši; naši Němci se dali ve své 80-90ní většině úplně do služeb barbarského nacismu k zničení našeho státu a k podlomení všech mravních a kulturních sil a hodnost našeho národa. A když se pak zmocnili za vedení Hitlerova a společně s Němci z říše celého našeho státu, neslýchaným způsobem, barbarsky a nelidsky nás a naši zemi tyranizovali. Všecky mosty mezi nimi a námi byli jejich postupem navždy strhány; náš společný život s nimi není možný.“⁹⁰

Ministr informací V. Kopecký na národní pouti na Barrandově pronesl: „Budeme budovati republiku v ideálu těch, kdož položili život za její osvobození. Musí být opravdu naše, musí být očištěna od Němců a musí být slovanskou, a k hranicím, ke Krkonošům. Vláda neustoupí od svého programu vyhostit Němce z republiky. Vynakládáme všechen vliv, abychom přesvědčili zásadní mocnosti o nezbytnosti tak učinit a litujeme, že ze západu slyšíme hlasy osočující nás za to, že účtujeme za staleté křivdy a že zajišťujeme bezpečnost státu.“⁹¹

Soužití českého a německého národa na českém území bylo prezentováno, jako od počátku problematické. „Němci k nám původně přišli jako kolonisté, hosté, jimž se u nás časem dostalo domovského práva; zneuživše tohoto práva, jsou ho zbavováni a jako cizinci, nemající co pohledávat v zemi, které tolik ublížili, musejí odejít tam, odkud přišli; to jest, do říše, po které se jim vždy a zvláště za Hitlerova režimu, tolik stýskalo.“⁹² Němci byli vykresleni jako hyeny lačnicí, již od dob Přemyslovců, po českém území kladouce si za cíl zgermanizování českého obyvatelstva. Zbavení se německé menšiny bylo tak prezentováno jako jediné možné řešení. „V Československu nebude Němců, kteří by ještě mohli ohrozit bezpečnost a svobodu Čechů v jejich vlasti, a český národ se již nikdy nedopustí přemyslovské chyby, aby připuštěním nového proniknutí Němců do českých zemí musil po čase na své půdě opět podstoupit s nimi právě zakončený zápas o svou rodnou hroudu, o svůj život a budoucnost!“⁹³

⁹⁰ (red). Poselství Dr Edvarda Beneše k lidu československému: Boj o osvobození a nové budování státu. *Severočeská Mladá fronta*. 30. 10. 1945, roč. 1, č. 147, s. 1-2.

⁹¹ (red). Očistíme republiku od Němců. *Předvoj*. 5. 7. 1945, roč. 1, č. 3, s. 2. ISSN 1803-1129

⁹² PETRÁNEK, S. Naše pohraničí! *Severočeská Mladá fronta*. 1. 11. 1945, roč. 1, č. 150, s. 1.

⁹³ PETRÁNEK, S. Národní republika. *Severočeská Mladá fronta*. 12. 12. 1945, roč. 1, č. 183, s. 1.

Při jedné volební schůzi na Ústecku, bylo o Němcích řečeno toto: „*Netvrdím, že každý Němec je špatný, ale postavíme-li z těch zbylých „dobrých“ Němců divisi, bude plenit a loupit jako horda esesmanů. Německý národ ukázal ve svých velkých synech, že rodí geniální myslitele (Schiller, Marx, Engels, Goethe), ale dokázal také, že jako celek je jen smečkou vlků v lidské kůži. Proto zde nemůžeme a nebudeme trpět Němců. Nikdo nám v tom nemůže zabránit!*“⁹⁴

Byl uplatňován princip kolektivní viny. Byla hlásána očista nikoli ideologická, nýbrž národnostní. Vina teda nebyla připisována nacistům, ale všem Němcům. „*Žádný jiný národ na světě nemůže si vymyslet takové podlosti a takové sadistické týrání druhého národa, než Němci. Nikdo na světě nemůže být podlejší a bestiálnější, než Němci. A konečně, nikdo na světě nemůže být za své strašlivé zločiny potrestán víc, než Němci!*“⁹⁵

Svobodné slovo přichází s článkem, který popisuje nadšení německého obyvatelstva po splynutí s říší „*z Němců v pohraničí není ani jedno procento antifašistů, všichni svorně volali: Chceme do Velkoněmecké říše a proto jsou všichni bez rozdílu odpovědni za Mnichov, šestileté utrpení našeho národa, za zavírání našich lidí, vraždění v koncentračních táborech, za plynové komory, pochody smrti a všechna ta zvěrstva a hrůzu, které prožil náš národ po dobu německé okupace. Němec byl, je a zůstane vždy Němcem.*“⁹⁶

V rubrice Venkovská pošta Mladé fronty projevovaly své názory čtenáři kupříkladu takto: „*Naučme se jednou provždy dívat se na Němce ne už jako na jednotlivce, ale jako na kolektiv. Německý kolektiv v našem státě byl, a bude-li mu dána příležitost bude zase kolektivem destruktivním.*“⁹⁷

V regionální příloze Svobodného slova z dubna 1946 nalezneme článek varující před shovívavostí a soucitem k Němcům. „*Vzpomeňme jen, kolikrát nám Němci pomohli. Nikdy ani slovem, leda udáním, po němž následovalo zatýkání vašich manželů, otců a synů. Kolik se našich lidí vrátilo a když, tak v jakém stavu? Co jedli naši nejdražší*

⁹⁴ (P). Co řekli o antifašistech. *Svobodné slovo*. 2. 10. 1945, roč. 1, č. 120, s. 4.

⁹⁵ (dp). Nacistická zvěrstva nejstrašnější obžalobou Němectva. *Rudý sever*. 16. 6. 1945, roč. 1, č. 2, s. 2.

⁹⁶ RIEGER, K. Antifašistická otázka v pohraničí. *Svobodné slovo*. 24. 10. 1945, roč. 1, č. 139, s. 4.

⁹⁷ TUSVALD, M. Venkovská pošta Mladé fronty. *Severočeská Mladá fronta*. 17. 8. 1945, roč. 1, č. 85, s. 2.

v koncentračních táborech, jak byli ošaceni?“⁹⁸ Připomínku nacistických zvěrstev v závěru doplňuje poznámka, která potvrzuje, že: „Každý Němec bez rozdílu Čechy nenávidí, třebas to nedá na sobě znát. Naše republika, která zvítězila spolu s Rudou armádou a západními spojenci nad Germány, nikdy nepřipustí, aby se opakovaly chyby předmnichovské. Náš lepší život záleží v bezpodmínečném vystěhování Němců.“⁹⁹

Stránky zkoumaných periodik, také zaplňovaly stereotypy o Němcích, kteří jsou popisováni jako lidé „lupičských sklonů, panovační, nabubřelí, vůdcomilovní v době slávy a ponížení v době spravedlivé odplaty.“¹⁰⁰

5.3 Krásné Březno

Šíření a dmýchání protiněmecké nálady bylo taktickým tahem, jak upevnit myšlenku odsunu jako správnou, a pro další existenci Československa, naprosto nezbytnou a to nejen v oblasti domácí politiky, ale hlavně na poli politiky zahraniční. S blížící se konferencí v Postupimi, kde měly vítězné velmoci oficiálně vyjádřit své stanovisko k odsunutím německého obyvatelstva do Německa, se v novinách začaly rozšiřovat zprávy o záškodnických akcích radikálních členů organizace s názvem Werwolf, která se skládala z Němců, kteří odmítali přijmout porážku Německa. „Nacističtí bandité se nespokojují Lidicemi, Ležáky a ostatními zločiny, které napáchali v českých zemích za šest let okupace. Ještě dnes, po válečné porážce hitlerismu, snaží se ve svém bezmocném vzteku ničit další majetek českého národa a životy českých lidí. Není tomu tak dávno, co byli za účasti děčinských Němců podle zavraždění dva příslušníci československé armády a již se nám z pohraničí hlásí mnohem větší zločinné akce – požáry, vykoledování vlaků. Na několika místech zapálili nacističtí žháři též úrodu na polích.“¹⁰¹

Přívalem informací o podvratných akcích, které měly v českém obyvatelstvu pohraničí vyvolávat strach a zmatek, jsou vždy doplněny poznámkou o tom, že německá národnostní skupina by nikdy nepřestala být „líhni vlkodlaků“¹⁰², a tudíž neustálým ohrožením Československa. „Činnost organisace werwolfů, představitelů nejzarytějšího němectví, může mít jediný výsledek: Ukáže každému, jak nutná a oprávněná je ráznost

⁹⁸ (MK). Naše veřejnost a Němci v pohraničí: Nemějte soucit s těmi, kteří byli příčinou našich běd. *Svobodné slovo*. 7. 4. 1946, roč. 2, č. 83, s. 6. ISSN 0231-732X

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ (bene). Nepostradatelný Siegfried. *Severočeská Mladá fronta*. 18. 8. 1945, roč. 1, č. 86, s. 3.

¹⁰¹ (red). Ďábelské dílo vlkodlaků v pohraničí. *Rudý sever*. 4. 8. 1945, roč. 1, č. 9, s. 3.

¹⁰² Tamtéž.

řešení německého problému v republice. Není pochyb o tom, že vlkodlaci mají spojení i mezi obyvatelstvem. Je tedy třeba, odstranit nejen vůdce a členy této zločinné společnosti, ale i tu skupinu lidí, z níž žijí a z které se rodí.“¹⁰³

Myšlenka partyzánských organizací, které v případě porážky Německa povedou boj proti nepříteli, byla nacistickou propagandou šířena již v roce 1944. Od druhé poloviny tohoto roku byl v Německu vydáván román s názvem *Der Wehrwolf*. Román se odehrává v období třicetileté války v jednom německém knížectví. Poražený kníže na oko projevoval pokoru a plnil rozkazy, zatímco jeho tajná organizace skrývající se v lesích zákeřně přepadávala nepřátelské posádky, vojáky a úředníky a nemilosrdně je pobíjela. Kníže je tajně řídil a dodával jim zbraně a peníze. Kniha byla cíleně šířena po celém Německu. Němci tak „*připravovali německý lid na zákeřnou podzemní odbojnou činnost pro případ porážky Německa.*

Co dosud německému lidu vsugerovávali jen románem, to nyní začali organizovat. Tvořily se tajné skupiny, které přijaly za svůj název románu Wehrwolf, a vydány byly instrukce pro jejich organisování, výchovu a speciální výcvik.

Konec války organisování Wehrwolfu zdánlivě rozbil. Ale v kolika německých lidech je vsugerován a infikován jed zákeřnictví, lstí úkladů a mstivosti za zřídla románu Wehrwolf a v kolika německých rukou jsou ještě miliony výtisků tohoto románu msty, zášti a zákeřností?“¹⁰⁴

Největší záškodnická akce připisovaná v analyzovaných periodických organizaci Werwolf je exploze muničního skladu v ústecké čtvrti Krásné Březno. K explozi došlo 31. července 1946, požár se záhy rozšířil na přilehlé budovy a následkem těchto událostí v Krásném Březně zemřelo 27 lidí. Zda se jednalo o nehodu, či úmyslný čin, a kdo byl případně aktérem, se nepodařilo vyšetřit. Nicméně událost byla ve zkoumaných periodických prezentována jako zločin spáchaný werwolfy. Severočeská Mladá fronta hned následující den po události vydává zprávu s titulkem „*Werwolfové zapálili muniční*

¹⁰³ (red). Vůdce Werwolfu na Děčínsku. *Severočeská Mladá fronta*. 27. 7. 1945, roč. 1, č. 68, s. 1.

¹⁰⁴ (K. M.). Jak vznikl wehrwolf? *Svobodné slovo*. 25. 11. 1945, roč. 1, č. 167, s. 3

*skladiště v Krásném Březně*¹⁰⁵ Týdeník Rudý sever přináší článek s titulkem „*Ďábelské dílo vlkodlaků v Krásném Březně.*“¹⁰⁶

V týdeníku Předvoj byla publikovaná podrobná reportáž z Krásného Března a na rozdíl od Severočeské Mladé fronty a Rudého severu neuvádí viníka události. Přináší však projev ministra vnitra Václava Noska, který polemizuje nad tím, zda se jednalo o nešťastnou náhodu „*anebo spíše o organisovanou akci, která již v začátcích budování našeho státu chce naše počínání podlomit a zavést sem neklid, chaos a nepořádek. Dosavadní šetření, rozmluvy se zdejšími směrodatnými lidmi a především vše to, co se právě v poslední době děje jinde, nasvědčuje tomu, že zde nejde o náhodu, ale o organisovanou sabotáž k rozrušení našeho veřejného i politického života.*“¹⁰⁷ Dále v projevu zmiňuje nadcházející Postupimskou konferenci a podepsání dekretu o státním občanství, od kterých vláda očekává „*jednou pro vždy řešení urychleného německého transferu.*“¹⁰⁸

Spolu s ministrem vnitra přicestoval do Krásného Března také ministr národní obrany generál L. Svoboda. Zástupci vlády spolu se členy vyšetřovacích komisí se 1. srpna dopoledne zúčastnili zasedání krizového štábu. Závěr jednání prezentovali na tiskové konferenci v ústeckém hotelu Palace.¹⁰⁹ Zde ministr L. Svoboda prohlásil, že „*státní vyšetřující orgány civilní i vojenské zjistily, že také v případě ústeckém jde o dokonalou organisaci německé podzemní práce. Ujistil přítomné, že stát se s pátou kolonou vypořádá velmi rychle a energicky.*“¹¹⁰ Jak již bylo výše zmíněno, vina připisovaná záškodnickým organizacím podvratných Němců nebyla nikdy prokázána. Naopak je dosti pravděpodobné, že výbuch muničního skladu v Krásném Březně, byl zinscenován jako záminka k následným pogromům páchaných na Němcích, které začaly bezprostředně po výbuchu na Mírovém náměstí, před hlavním nádražím a na mostě Edvarda Beneše. Za oběť jim padlo 80-100 Němců. Pachateli byli hlavně příslušníci revolučních gard, vojáci československé armády a velký počet civilistů, kteří do města

¹⁰⁵ (red). Werwolfové zapálili muniční skladiště v Krásném Březně. *Severočeská Mladá fronta*. 1. 8. 1945, roč. 1, č. 72, s. 1.

¹⁰⁶ (red). Ďábelské dílo vlkodlaků v pohraničí. *Rudý sever*. 4. 8. 1945, roč. 1, č. 9, s. 3.

¹⁰⁷ (red). Největší poválečná katastrofa v Československu. *Předvoj*. 4. 8. 1945, roč. 1, č. 11, s. 1-2.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ HAVEL, J., V. KAISER a O. PUSTEJOVSKY. *Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 2005, str. 30 – 37.

¹¹⁰ (red). Republika se energicky vypořádá s pátou kolonou. *Severočeská Mladá fronta*. 3. 8. 1945, roč. 1, č. 74, s. 1.

přijeli bezprostředně před masakrem. O masakru, který byl na německém obyvatelstvu spáchán, není ani v jednom zkoumaném periodiku podaná žádná informace. Jediné okrajové naznačení, že k nějaké reakci ze strany českého obyvatelstva došlo, přináší Severočeská Mladá fronta. „*Jelikož tyto události vyvolaly v českém obyvatelstvu silné pozdvižení, vydala již včera okresní správní komise a místní národní výbor výzvu, aby občanstvo zachovalo klid a pořádek.*“¹¹¹

Zamlčení informací o masakru a prezentování celé události jako útok Němců sloužilo jako důkaz, že německá menšina v Československu by vždycky byla hrozbou pro stát, poněvadž všichni Němci „*jsou vlastně werwolfy, ochotní rozbít a rozvracet naši republiku*“¹¹² a jejich odsun je tedy jediným možným řešením. „*Proti podlým útokům, jimž jsou denně v pohraničí vystavovány české životy a český národní majetek, je jen jediný prostředek – nemilosrdné ztrestání nacistických vrahů a žhářů i s jejich pomahači a stejně rázná jako dokonalá očista našeho pohraničního území od německého živlu, který byl a je, dnes stejně jako před válkou, pařeňštěm zločinů proti naší republice a našemu lidu.*“¹¹³

5.4 Postupimská konference

Mezníkem mezi divokým a organizovaným odsunem byl závěr Postupimské konference probíhající od 17. července do 2. srpna 1945. Představitelé vlád Spojených států, Velké Británie a Sovětského svazu schválili transfer Němců z Československa, Maďarska a Polska, vyzvali k zastavení divokého odsunu a provedení odsunu spořádaným a humánním způsobem. Dne 16. srpna 1945 byla zástupcům vítězných mocností předána nota obsahující stanovisko československé vlády k závěru postupimské konference.¹¹⁴ Účelem podrobného plánu bylo „*splnit postupimské rozhodnutí, že evakuace Němců z Československa má být provedena v pořádku a lidsky. V Československu jsou stále 3 miliony Němců, kteří velkou většinou mají být vyvezeni.*“¹¹⁵

¹¹¹ (red). Republika se energicky vypořádá s pátou kolonou. *Severočeská Mladá fronta*. 3. 8. 1945, roč. 1, č. 74, s. 1.

¹¹² (red). Poslední zbraň werwolfů. *Severočeská Mladá fronta*. 9. 9. 1945, roč. 1, č. 105, s. 1.

¹¹³ (red). Dábelské dílo vlkodlaků v pohraničí. *Rudý sever*. 4. 8. 1945, roč. 1, č. 9, s. 3.

¹¹⁴ BAUER, a kol., s. 239-240

¹¹⁵ (red). Plán odsunu Němců z ČSR předložen spojencům. *Severočeská Mladá fronta*. 8. 9. 1945, roč. 1, č. 104, s. 1.

Zásada provádění odsunu spořádaně a lidsky, byla zdůrazňována v několika článcích a projevech vládních činitelů. Ovšem ani ujišťování o řádném a lidském průběhu odsunu se mnohdy neobešlo bez kritiky Němců. V článku Rudého severu neopomněli, v souvislosti s lidskostí odkázat na nacistická zvěrstva. *„Rozhodně nesmíme při provádění odsunu Němců napodobovati hrubé nacistické metody, které byly až dosud vlastní pouze německým gestapákům a esesmanům. Nesnižujeme se na úroveň těchto nízkých tvorů.“*¹¹⁶

Závěr Postupimské konference byl prezentován jako československé vítězství a zadostiučinění. *„Je to pro nás velkým úspěchem, poněvadž nyní bylo z úst nejpovolanějších řečeno, že německý problém u nás bude řešen spravedlivě a že se vzal zřetel k našim oprávněným požadavkům.“*¹¹⁷

Současně se ze zahraničí začaly ozývat kritické hlasy. V Anglii bylo založeno hnutí s názvem Zachraňte Evropu, které podalo protest proti zacházení „s Němci, kteří jsou „hnáni ze své vlasti“ (Pod slovem vlast Němců je míněno také Polsko, Československo a p.). V resoluci žádají „zachránci Evropy“, aby britská vláda ihned zahájila jednání s vládami SSSR, Polska a Československa, aby zastavily evakuaci Němců.“¹¹⁸ Argumentovali tím, že Masaryk by nikdy takového nespravedlivé a nelidské chování nedovolil. K tomuto tvrzení zaujímá autor článku následující postoj: *„To co dnes činí náš prezident dr Beneš, činil by Masaryk také. O tom jsme všichni přesvědčeni, zvláště, když jeho činy plně vyjadřují vůli celého národa.“*¹¹⁹

V novinách se záhy objevily zprávy o vydání ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob německé a maďarské národnosti. Tento dekret byl označován za historicky významný a byl s ulehčením přijat *„celým českým a slovenským národem, jehož tužby a odvěké přání konečně vyplňuje.“*¹²⁰ Zbavení Němců a Maďarů československého státního občanství z nich na území Československa udělalo cizince. Byly tak vymezeny osoby, kterých se odsun měl týkat.

¹¹⁶ (red). I. Krajská konference KSČ v Ústí n. L. ve dnech 4. a 5. srpna 1945. *Rudý sever*. 11. 8. 1945, roč. 1, č. 10, s. 1-2.

¹¹⁷ (red). Odsun Němců z ČSR se zásadně uznává. *Severočeská Mladá fronta*. 4. 8. 1945, roč. 1, číslo 75, s. 1.

¹¹⁸ (red). Masaryk by to také udělal. *Severočeská Mladá fronta*. 9. 11. 1945, roč. 1, číslo 156, s. 1.

¹¹⁹ (red). Masaryk by to také udělal. *Severočeská Mladá fronta*. 9. 11. 1945, roč. 1, číslo 156, s. 1.

¹²⁰ (Mt.). Historický dekret. *Severočeská Mladá fronta*. 5. 8. 1945, roč. 1, č. 76, s. 1.

5.5 Antifašisté

O navrácení československého státního občanství mohly požádat ženy a nezletilé děti československých státních občanů nebo osoby, které prokázaly, že v průběhu války zůstali Československu věrni a buďto se zúčastnili odboje nebo trpěli pod nacistickým terorem. Navrácením československého občanství byli Němci vyňati z odsunu. Právě antifašistům je ve zkoumaných periodících věnován velký prostor. Periodika se pozastavují nad množstvím žádostí o antifašistickou legitimaci. *„V některých našich pohraničních obcích se rodí antifašističtí uchazeči jako houby po dešti. O antifašistické legitimace se hlásí i mnozí z těch, kdo ještě před několika měsíci anebo dokonce před několika týdny byli vyloženými nacisty.“*¹²¹

V rubrice Severočeské Mladé fronty se množily dopisy čtenářů narážející na fakt, že kdyby v republice bylo tolik antifašistů, kolik jich žádá o legitimace, pak by nikdy Henlein a Frank nemohli rozvrátit první republiku. *„Gestapo „pracovalo“ přece důkladně. – A ti Němci, kteří byli proti nacismu, hynuli v koncentračních táborech. Na svobodě jich zůstalo jen nepatrné procento. A dnes? – Kdekerý se ohání svou loyálností k republice a antifašistickou legitimací. Máme-li mít republiku opravdu bezpečnou, tedy ven s nimi – a rázně!“*¹²²

Zkoumaná periodika přinášela i články, které projevovaly uznání opravdovým antifašistům a jedním dechem dodávají, že jich nebylo ani zdaleka tolik, kolik je žádostí. *„Mezi Němci bylo několik čestných vyjímek, na příklad na děčínsku bojovala v době války českoněmecká ilegální skupina, která se ovšem neomezovala na poslouchání zahraničního rozhlasu. O jejich příslušnících dobře naše bezpečnostní orgány vědí a budou ji pochopitelně chránit. Rovněž ty, kteří ze skutečně politických, ale výhradně politických příčin a v zájmu republiky byli vězněni a mučeni v koncentračních táborech. O tyto bude postaráno. Jejich počet však nepočítá se na tisíce a desetitisíce, jako je antifašistů – uchazečů.“*¹²³

Další článek uznávající zásluhy opravdových antifašistů zase polemizuje nad důvěryhodností členů jejich rodin. *„Ti, kteří byli antinacisty, kteří bojovali za republiku – mají na to právo a není nikoho, kdo by jim to nepřál. Ale jde o jinou věc: Tito lidé*

¹²¹ (red). Zrození antifašistů. *Předvoj*. 23. 6. 1945, roč. 1, č. 1, s. 2.

¹²² STANDA. Venkovská pošta Mladé fronty. *Severočeská Mladá fronta*. 28. 8. 1945, roč. 1, č. 94, s. 2.

¹²³ (P.). Přísný výběr antifašistů. *Severočeská Mladá fronta*. 26. 8. 1945, roč. 1, č. 93, s. 3.

mají své rodiny. Kdo nám ručí za to, že jejich děti nebo vnuci nebudou opět takovými Němci, jak jsme je poznali během okupace?“¹²⁴

Spolu s uznáním zásluh antifašistů převládal také názor, že v Československu už nebudou nic platní, protože je zde nacismus potlačen. Je jich tedy daleko více potřeba v Německu. „*Jistě velká část z nich si uvědomí, že tak jako tak by v ČSR mnoho neznamenal. Jejich práce, jejich poctivého protinacistického postoje je nejvýše třeba v Německu, aby pomáhali zachránit z německého národa to, co se ještě zachránit dá. Jsou mezi nimi takoví, kteří jsou hodni tohoto úkolu převychovat mnohamilionový národ. Rozhodnou-li se i tito pro odchod za hranice, tím větší naší podpory se jim dostane, a tím větší bude uznání jejich politické vyspělosti.*“¹²⁵

Mnoho antifašistů se na základě nově nastolených poměrů v Československu rozhodlo dobrovolně odejít do Německa. „*Jejich žádosti bylo vyhověno a v nejbližší době vystěhuje se 300 antifašistů z Malé Veleně do Německa s celým movitým majetkem.*“¹²⁶

Poválečné Československo mělo být obnoveno jako národnostní stát Čechů a Slováků, kde Němci neměli mít žádná občanská ani menšinová práva.¹²⁷ „*Němci, kteří nám v našem boji proti nacismu účinně pomáhali, budeme jednat jako s dobrými a věrnými občany svého státu. Musí se ovšem z antifašistů německých stát antifašisty českými: odměnou za věrnost, kterou našemu státu zachovali, má se jim dostat cti splynout s naším národem – a jen pod touto podmínkou smějí s námi zůstat.*“¹²⁸

5.6 Reflexe odsunu od ledna do začátku června 1946

Organizovaný odsun do americké okupační zóny začal v lednu 1946. „*Dne 25. ledna odjel z Mar. Lázní první, plánovaně organisovaný transport 1200 Němců.*“¹²⁹ Pro odsuny byla stanovená přesná pravidla. Byl určen počet a velikost vypravovaných vagonů. Pro každý transfer byly vyhotoveny přesné seznamy vysídlenců. Ve vlaku byl k dispozici zdravotník. Němci s sebou mohli mít osobní zavazadlo o váze 30-50 kg a

¹²⁴ Ant. S. Dopisy z pohraničí. *Severočeská Mladá fronta*. 24. 8. 1945, roč. 1, č. 91, s. 3.

¹²⁵ (P.). Přísný výběr antifašistů. *Severočeská Mladá fronta*. 26. 8. 1945, roč. 1, č. 93, s. 3.

¹²⁶ (red). Antifašisté dobrovolně do Německa. *Severočeská Mladá fronta*. 28. 9. 1945, roč. 1, č. 121, s. 3.

¹²⁷ ARBURG, A. von, T. DVOŘÁK, D. KOVAŘÍK a kol. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská, Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. s. 132. ISBN 978-80-86488-70-7

¹²⁸ STRÁNSKÝ, J. O německých antifašistech. *Svobodné slovo*. 3. 11. 1945, roč. 1, č. 148, s. 1.

¹²⁹ L. Č. První den odsunu Němců. *Severočeská Mladá fronta*. 29. 1. 1946, roč. 2, č. 24, s. 4.

hotovost do výše 1000 říšských marek. Během cesty bylo vojenskou správou zajišťováno stravování.¹³⁰ „Základní jednotkou při provádění odsunu zůstává celá rodina a její členové nejsou od sebe oddělováni.

*Němci si nemohou naříkat a nenaříkají. Snad se smířili se svým osudem. Nevědí, co je čeká tam někde... Neví kde. Jdou slepě do nejista, tak, jako kráčeli dříve za svým vůdcem.*¹³¹

Podle článku ve Svobodném slově od 1. května na základě nové úmluvy československé vlády s americkými okupačními úřady, odjíždí denně „šest vlaků; jeden vlak představuje 1.200 Němců. Kromě neděle se odsunuje denně. To znamená, že týdně je odsunuto k Američanům 43.200 Němců a dokonce tohoto měsíce bude odsunuto dalších 172.800 Němců.“¹³²

Do sovětského okupačního pásma byly z technických důvodů, prozatím odsouváni pouze antifašisté. „Do ruského okupačního pásma se odsunuje pouze třikrát týdně, a to vždy jen jeden transport antifašistů. Kdežto do amerického pásma lze odsunout jedním vlakem o třiceti vagonech 1.200 lidí, lze ve třiceti vagonech odsunout pouze 250 až 300 antifašistů. Protože t. zv. antifašisté mají právo vzít si s sebou všechnu movitý majetek, takže vlak s nimi má pouze čtyři až pět osobních vagonů, kdežto ostatní vagony jsou vyhrazeny pro nábytek a jiné svršky evakuovaných. Proto je tedy do ruského pásma odsunováno týdně pouze 750 až 900 Němců a do konce tohoto měsíce jich bude nejvýš 3000 až 3600 odsunuto.“¹³³

Článek dále informuje o jednáních se sovětskými okupačními úřady a o předpokladu obnovení transportů do začátku června 1946. „Kdyby se skutečně podařilo provést odsun Němců do ruského pásma takovým tempem, jakým se provádí do pásma amerického, lze počítat s tím, že do konce roku budou odsunuti všichni Němci, kteří pro odsun připadají v úvahu.“¹³⁴

¹³⁰ KUČERA, s. 28.

¹³¹ L. Č. První den odsunu Němců. *Severočeská Mladá fronta*. 29. 1. 1946, roč. 2, č. 24, s. 4.

¹³² (red). 180. 000 Němců měsíčně k Američanům. *Svobodné slovo*. 19. 5. 1946, roč. 2, č. 116, s. 1.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ (red). 180. 000 Němců měsíčně k Američanům. *Svobodné slovo*. 19. 5. 1946, roč. 2, č. 116, s. 1.

Poslední odsun proběhl 29. října 1946. Byl vypraven vlak z Dvorů u Karlových Varů do amerického okupačního pásma.¹³⁵

Nelze přesně určit počet Němců, kteří se před koncem války nacházeli na území protektorátu. Jejich počet byl značně navýšen o migranty, kteří utíkali před Rudou armádou z východní části Říše. Němci tak činili na základě tzv. Neronovského rozkazu, který 14. února 1943 vydal Hitler a podle něhož museli být vyklizeny a zničeny nepříteli postupované oblasti. Poměrně věrohodný údaj lze zjistit podle počtu vydaných potravinových lístků. Na základě této statistiky na počátku května 1945 žilo v okupovaném pohraničí 3 325 000 lidí, z toho 2 275 000 Němců a 600 000 Čechů či příslušníků jiných národů.¹³⁶

Vzhledem k charakteru vysídlovacích akcí v průběhu tzv. divoké fáze odsunu, nelze přesně určit počet Němců, kteří byli vyhnáni nebo z území republiky dobrovolně odešli. Historik Tomáš Staněk odhadl podle armádní dokumentace jejich počet zhruba na 750 000 osob.¹³⁷

Dle zprávy ministerstva vnitra ze dne 24. října 1946 bylo v průběhu organizovaného odsunu vysídleno celkem 2 165 135 lidí. Z toho 1 415 135 do americké okupační zóny a 750 000 do zóny sovětské.¹³⁸

Celkem z Československa uprchlo, nedobrovolně odešlo nebo bylo vystěhováno kolem 3 milionů Němců. V roce 1950 se k německé národnosti přihlásilo už jen 150 000 obyvatel Československa.

K udržování protiněmecké nálady sloužily zprávy z průběhu procesu s K. H. Frankem a následně z Norimberského procesu.

S blížícími se volbami se začala ve zkoumaných denících objevovat jiná témata v rámci předvolební agitace. Svobodné slovo se neváhalo opřít do komunistů. „*Za okupace*

¹³⁵ STANĚK, T. Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia, 1991. s. 188. ISBN 80-200-0328-2

¹³⁶ BENEŠ, KURAL a kol., s. 198.

¹³⁷ STANĚK, T. a A. von ARBURG. *Organizované divoké odsuny? : úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. 3. část. Soudobé dějiny. roč. 13, č. 3-4, s. 373-374.

¹³⁸ STANĚK, T. Odsun Němců z Československa 1945-1947. s. 230.

pracoval na Smíchově Němec Pavel Steinmüller jako odborník pro propagandu. Po revoluci byl tento nacista zajištěn a je držen ve sběrném táboře Hagibor v Praze. Jak jsme nyní zjistili a jak máme ověřeno čtyřmi svědky, vypůjčuje si tohoto nacistu denně propagační oddělení komunistické strany ze sběrného tábora a zaměstnává ho jako šéfa své volební agitace.“¹³⁹

Konfrontovalo se i se Svazem české mládeže a vyzývalo mládežnické členstvo své strany, aby ze svazu vystoupilo. „*Předsednictvo čs. strany národně socialistické dává pokyn, aby činovníci Svazu české mládeže, kteří jsou příslušníky čs. strany národně socialistické, vystoupili ze Svazu české mládeže – Konec s předstíranou nadstranickostí a předstíranou jednotou Svazu mládeže*“¹⁴⁰

Mimořádné vydání Svobodného slova přináší výsledky parlamentních voleb, které se konaly 26. Května 1946. Podle redakce Svobodného slova jsou důkazem, že komunisté nemají v zemi monopol. „*Dnešní volby, jak ani nemohlo býti jinak, potvrdily přes obrovský náskok, který komunistické straně poskytovalo její téměř naprosté držení státní a vládní politické moci, že tato strana nemá v československém voličstvu ani přibližně oporu, jaký by tuto plnost moci ospravedlňovala. Necht' se nikdo nenechá másti tím, že pro tuto stranu bylo odevzdáno více hlasů než pro kteroukoli stranu jinou. Smysl a význam těchto voleb byl právě v tom, aby místo onoho mocenského rozdělení, které bylo v Moskvě a v Košicích podmínkou komunistického vstupu do vlády, a kterým komunisté přisoudili sami sobě několikanásobně větší podíl na státní a vládní moci, než jaký ponechali všem ostatním stranám dohromady, rozhodlo demokratické sčítání lidu, jímž každé volby jsou a to se dnes stalo.*“¹⁴¹

¹³⁹ (Hn). Nacista šéfem komunistické propagandy. *Svobodné noviny*. 25. 5. 1946, roč. 2, č. 121, s. 1.

¹⁴⁰ (red). Svaz české mládeže bez národních socialistů. *Svobodné slovo*. 8. 5. 1946, roč. 2, č. 107, s. 1.

¹⁴¹ (red). Plebiscit demokracie. *Svobodné slovo*. 27. 5. 1946, roč. 2, speciální vydání, s. 1.

ZÁVĚR

Odsun Němců z poválečného Československa je černou kapitolou českých moderních dějin, která tragicky uzavřela staletí česko-německého soužití v rámci českých zemí. Práce nejprve popsala a charakterizovala genezi odsunu Němců, prosazení odsunového plánu a poměry v poválečném Československu včetně otázky médií. Československý stát měl být budován jako národnostní stát Čechů a Slováků, pro Němce, Maďary, zrádce a kolaboranty v nové republice nebylo místo. Ve všech sférách veřejného života, tudíž i v oblasti médií, začala probíhat politická, národnostní, společenská a morální očista. Média nově spadající pod ministerstvo informací, které bylo vedeno komunistickým ministrem Kopeckým, byla kromě personální očisty podrobena restrukturalizaci a následně regulována přidělem papíru.

V pohraničí většinově osídleném Němci se vyhánění, odsun a jeho důsledky projevily nejcitelněji. V Děčíně žilo k 1. prosinci 1930 111.934 Němců, k 1. listopadu 1946 už jich bylo pouze 4.070. Nedostatečné množství nově příchozího obyvatelstva nebylo schopno osídlit veškerá uvolněná místa po Němcích. Mnoho vesnic, tak úplně zaniklo. V důsledku nedostatku kvalifikovaných lidí zanikaly také mnohé podniky. Odsun měl mimo jiné významný demografický a hospodářský vliv na další vývoj v pohraničí.

Hlavním cílem bakalářské práce byla analýza vybraných periodik. Pro tyto účely autorka zvolila tři periodika regionální a to deník Severočeská Mladá fronta, týdeník Předvoj a týdeník Rudý sever, které doplnila o celostátní Svobodné Slovo vycházející s regionální přílohou Svobodné slovo českého severu později přejmenovanou na Svobodné slovo Ústecka.

Vzhledem k rozdílné charakteristice vybraných periodik, kdy například Mladá fronta postupně spadala pod vliv komunistů a Svobodné slovo bylo naopak považováno za jeden z nejvýznamnějších listů stojících vůči politice Komunistické strany v opozici, se dalo předpokládat, že se jejich interpretace určité problematiky bude lišit. V problematice odsunu Němců a její reflexe, však byla všechna periodika za jedno.

Bezprostředně po konci války, začal v pohraničí probíhat tzv. divoký odsun. Tématika divokého odsunu byla v médiích tabuizována. Zkoumaná periodika přinesla pouze několik málo článků okrajově se zmiňujících o vyhánění Němců. Byla zde úplná absence jakékoli kritiky průběhu vysilovacích akcí.

V poválečném Československu panovala výrazná protiněmecká nálada, která je vzhledem k poměrům panujícím v průběhu šesti let nacistické okupace zcela pochopitelná. K její podpoře a dmýchání přispívaly publikované články, které stavěly svůj obsah na principu kolektivní viny, připomínkách nacistických zvěrstev a zpráv o záškodnických akcích, které v pohraničí páchali Němci. Velký vliv na veřejné mínění měli významní vládní činitelé v čele s prezidentem Benešem. Ti ve svých projevech podporovali protiněmeckou náladu a zdůrazňovali nemožnost dalšího soužití českého a německého národa v rámci Československa.

Před závěrem Postupimské konference, který formálně odsun Němců schválil, se ve zkoumaných titulech ve velké míře objevovaly články o záškodnických akcích a sabotážích, které byly připisovány Němcům a prezentovány jako argumenty pro urychlený odsun Němců. Největší událost, která byla připisována německým werwolfům, byl výbuch muničního skladu a následný požár v Krásném Březně. Událost byla prezentována jako vrcholný zločin, který dokazuje, že další soužití s Němci v jednom státě není možné. Pogromy spáchané na Němcích v Ústí nad Labem, které začaly bezprostředně po výbuchu v Krásném Březně, byly cíleně zcela zamlčeny. Jediné okrajové naznačení, že k nějaké reakci ze strany českého obyvatelstva došlo, přinesla Severočeská Mladá fronta. Ve svém článku informovala o výzvě vydané místním národním výborem, aby občané zachovali klid a pořádek.

Velký prostor je v analyzovaném tisku věnován problematice antifašistů. Němci, kteří získali antifašistickou legitimaci, byli z odsunu vyňati. Články se kriticky pozastavují nad množstvím antifašistů a prezentují názor, že opravdoví antifašisté by měli dobrovolně odejít a pomoci budovat demokratické Německo. V období od ledna do června 1946 se problematika odsunu v periodících objevuje méně a je spíše využívána v předvolebních agitacích.

Obraz odsun Němců z Československa je ve vybraných periodících konformní s programem vlády a náladou většiny československého obyvatelstva. Reflexe problematiky odpovídala charakteru doby. Odpor k Němcům se projevil nejenom v Československu, ale i v celé Evropě. Analyzovaná periodika nepodávala objektivní informace a velkou část jich záměrně zamlčovala, podporovala tak myšlenku, že odsun je jediným možným a správným řešením česko-německých vztahů

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ARBURG, A. von, T. DVOŘÁK, D. KOVAŘÍK a kol. *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno: Matice moravská, Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010. ISBN 978-80-86488-70-7

ARBURG, A. von a T. STANĚK (ed). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Dokumenty z českých archivů. Díl I. Češi a Němci do roku 1945 – Úvod k edici*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8

ARBURG, A. von a T. STANĚK (ed). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: Dokumenty z českých archivů. Díl II. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osidlování*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-66-8

FAJON, H. a Hloušková K. *Konec soužití Čechů a Němců v Československu: Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-065-9

BALÍK, S., HLOUŠEK, V., HOLZER, J. a ŠEDO, J. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4250-6

BEDNAŘÍK, P., J. JIRÁK a B. KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011. ISBN 978-80-247-3028-8

BENDA, J. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2119-7

BENEŠ, E. *Odsun Němců z Československa: Výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Dita, 2002. ISBN 80-85926-34-2

BENEŠ, Z., V. KURAL a kol. *Rozumět dějinám: vývoj českoněmeckých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, s. r. o., 2002. ISBN 80-86010-55-4

BRÜGEL, J. W. *Češi a Němci 1939 – 1946*. 1. vyd. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1637-9

HAHNOVÁ, E., HAHN, H. H. *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Praha: Votovia, 2002. ISBN: 80-7220-117-4

HAVEL, J., V. KAISER a O. PUSTEJOVSKY. *Stalo se v Ústí nad Labem 31. července 1945*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Město Ústí nad Labem, 2005. ISBN 80-86646-11-4

HRUŠKA, E. *Sudetoněmecké kapitoly*. Praha: BMSS-START, s. r. o., 2008. ISBN: 978-80-86140-49-0

KONČELÍK, J., P. VEČERA a P. ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8

KUČERA, J. *Odsun nebo vyhnání?: Sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. Praha: H&H, 1991. ISBN 80-85467-32-1

NĚMEČEK, J. a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců: datová příručka*. Praha: Littera Bohemica, 2002. ISBN 80-85916-21-5

SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7

STANĚK, T., A. von ARBURG. *Organizované divoké odsuny?: Úloha ústředních orgánů při provádění evakuace německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. 1. část. Soudobé dějiny. roč. 12.

STANĚK, T. a A. von ARBURG. *Organizované divoké odsuny? : úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. 3. část. Soudobé dějiny. roč. 13.

STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2

VERNER, P. *Historie mediální komunikace*. Praha: Universita Jana Amose Komenského Praha, 2013. ISBN 978-80-7452-027-3

Použitá periodika

Rudý sever: Komunistický týdeník pro severozápadní Čechy. roč. 1, č. 1-17. Ústí nad Labem: Krajský výbor KSČ. 1945. ISSN 1803-1099

Předvoj: List národní fronty. roč. 1, č. 1-36. Ústí nad Labem: Okresní správní komise. 1945. ISSN 1803-1129

Severočeská Mladá fronta: Deník svazu české mládeže. roč. 1, č. 59-200. Děčín Podmokly: Mladá fronta. 1945. ISSN 1803-1110

Severočeská Mladá fronta: Deník svazu české mládeže. roč. 2, č. 2-127.
Děčín Podmokly: Mladá fronta. 1946. ISSN 1803-1110

Svobodné slovo: List Československé strany socialistické. roč. 1, č. 120-195.
Praha: Československá strana socialistická. 1945. ISSN 0231-732X

Svobodné slovo: List Československé strany socialistické. roč. 2, č.1-126.
Praha: Československá strana socialistická. 1946. ISSN 0231-732X

Seznam použitých internetových zdrojů

NERADOVÁ, A. *Tisk mládeže v letech 1945-1948.* Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce: Jan Cebe. s. 38
Dostupné z:
file:///C:/Users/Asus/Downloads/DPTX_2011_1_11230_0_322958_0_97493.pdf

ROTOVA, T. *Svobodné slovo 1945-1948: ústřední orgán Československé strany národně socialistické.* Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce: Barbara Köpplová. s. 11-14.
Dostupné z: file:///C:/Users/Asus/Downloads/DPTX_2010_1_0_292308_0_93593.pdf

SEZNAM ZKRATEK

ČTK – Česká tisková kancelář

DNSAP – Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei/ Německá národně-socialistická strana dělnická

KSČ – Komunistická strana Československa

NDP – Deutsche Nationalpartei/Německá strana nacionální

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei/ Národně socialistická německá dělnická strana

SA – Sturmabteilung/ německé úderné oddíly

SdP – Sudetendeutsche Partei/ Sudetoněmecká strana

SFK – Sudetendeutsches Freikops/ Sudetoněmecké dobrovolnické sbory

SHF – Sudetendeutsche Heimatsfront/ Sudetoněmecká vlastenecká fronta

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – United States of America/ Spojené státy americké

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Strukturovaný rozhovor s pamětníci odsunu	64

Příloha A – Strukturovaný rozhovor s pamětnicí odsunu

Pamětnice odsunu Dana Svobodová se narodila 25. prosince 1935 v Boleticích nad Labem, což je obec v severních Čechách, dnes spadající pod město Děčín. Pochází z národnostně smíšené rodiny. Tatínek byl Čech a maminka pocházela také ze smíšeného manželství, maminka byla Němka a otec Čech. Vyrůstala a žila v německém prostředí.

V roce 1938 byla převážná většina obyvatel Boletic nad Labem německé národnosti. Dne 22. července 1938 ve volbách konaných v Boleticích nad Labem zvítězila Henleinova SdP. Získala téměř 69% z odevzdaných hlasů. Po Mnichovu začalo z Boletic nad Labem odcházet české obyvatelstvo. Zůstali jen Češi žijící ve smíšených manželstvích. Dne 10. října byly Boletice nad Labem obsazeny německým vojskem. Boletice byly ušetřeny válečných událostí. Stále více mužů bylo povoláváno do zbraní a ženy musely nastoupit do práce. Do továren přišli cizí dělníci, totálně nasazení Češi, Francouzi, Řekové a Holanďané.

S blížícím se koncem války byl 5. května 1945 ustaven revoluční národní výbor. Po válce museli Němci chodit s bílou páskou na ruce. Jejich byty musely být označeny bílou vlajkou. Antifašisté mohli vyvěsit československý nebo rudý prapor. Němci směli nakupovat jen ve vyhrazených hodinách a venku se mohli pohybovat pouze do 20 hodin.

Dne 3. srpna 1945 začalo za vojenského dozoru vysídlování Němců. Museli se podrobit osobní prohlídce a vzít si s sebou jen 30 kg majetku. Vraceli se odsunutí Češi, ale přicházeli i noví osídlenci a z důvodu nedostatku bytů, byli Němci určeni k odsunu nastěhování do lágrů. K dalšímu transportu Němců došlo 1. září 1945. Někteří němečtí obyvatelé neunesli tíhu svědomí a pocit strachu z kolektivní viny a spáchali sebevraždu.

Pamětnice odsunu Dana Svobodová podává svědectví o tom, jak jako desetiletá holčička prožívala válku a poválečné události v pohraničí, které se přímo týkaly její rodiny. Dává nahlédnout do osudu ženy, která je hrdá na své kořeny a miluje svůj kraj, ve kterém má možnost trávit celý život.

Jak se seznámili vaši rodiče?

Tatínek pocházel z Třeboutic u Litoměřic. Byl za prací v Krásném Březně, dělal tam na železnici pražce. Maminka měla v Krásném Březně tety. Jednou tam přijela na zábavu a byl tam i tatínek, tak se seznámili. Vzali se a před válkou v roce 1935 jsem se narodila.

Tenkrát ještě před válkou měli maminka s tatínkem na rozhodnutí. Když začala mobilizace, tak jsme byli všichni u tatínkovy maminky na návštěvě ve vnitrozemí v Kostelci nad Labem. Pohraničí ještě nebylo zabrané. Babička nechtěla, abychom se vraceli do Boletic, bála se. Chtěla, abychom zůstali. Ale přesto maminka chtěla sem, tady byla doma. Narodila se tu, měla tu veškeré příbuzenstvo a maminku. Takže se sem vrátili.

Jaké to bylo za války?

Jako dítě jsem to možná tolik nevnímala, ale nepamatuju si, že by rodiče měli nějaké větší problémy s tím, že by byli ve smíšeném manželství. Tatínek uměl německy, ale s lidmi v okolí se moc nestýkali. Bydleli jsme v podnájmu. Domácí jim to dával najevo, že tatínek je Čech, ale nikdy z toho žádný větší problémy nebyly. Vybavuji si, jak jsem občas, když se bavili dospělí, zaslechla „Ty Češi, Tschechen“. Pro Němce jsme byli Češi.

Maminka za války nepracovala, a to tenkrát musely pracovat i ženy. Já si do dneška pamatuju, jak maminka říkala: „Mě tam nikdo nedostane. Já pro Hitlera dělat nebudu.“ A nevím, jak se jí to povedlo, jestli ze zdravotních důvodů nebo proto, že měla doma dítě, ale do práce nechodila. Ale babička pracovat musela. Dělal nějaké domácí práce. Myslím, že něco skládala do krabiček. No, ale tatínek musel živit rodinu, a tak dělal na dráze. Dělal těžkou práci. Myl vagony v létě, v zimě, vagony po dobytku. Takže neměl žádné výhody ani před válkou, ani po ní. Dělal stejnou práci, dokud se nenašla možnost dělat v dílně, ale to už bylo dlouho po válce.

Za války, tam jak bylo kino, tak pod tou budovou byl jakoby sklep, kam přivázeli vězně. Bylo je tam z ulice vidět za okny. Na oknech byly mříže a za nimi stáli ti vězni a koukali z oken a my jako děti jsme byli zvědaví a chodili jsem se tam z dálky koukat. Kolem byla stráž. No a vím, že jim tam tatínek tajně nosil jídlo.

Do školy jsem chodila dva a půl roku. Druhé pololetí třetího ročníku už jsme nechodili, protože byly pořád nálety. Vždycky začaly houkat sirény a posílali nás domů, tak to nemělo cenu. Maminka mi vždycky běžela naproti. A vždycky nám říkali, že kdybychom to nestihli domů a začali by nad námi létat, tak máme skočit do pangejtu.

Taky si pamatuju, když bombardovali Drážďany. Běželi jsme nahoru ke kinu, tam už stálo spoustu lidí a šlo vidět černý kouř, mračna a záři, jak to tam hořelo.

Jaké to bylo po válce?

Po konci války sem začali přicházet Rusové a nejenom armáda, ale i civilisté. To bylo jak dneska, ti uprchlíci. No a ti se mimo jiné utábořili na zahradě protějšího domu. Mezi nimi byli ti ruští komandanti, opíjeli se a neustále stříleli z pistolí. To vím, že jsem se hrozně bála. My jsme měli okna přímo na ně a pořád jsme měli zatažený rolety a nesvítilo se, a když tak jen na chvíli, aby si nemysleli, že tam někdo je. Živě si pamatuju, jak k nám tatínek přivedl jednoho z těch civilistů a malou holčičku v mém věku, že nám budou pomáhat dělat dříví a co bude potřeba za kousek jídla. Ty byly špinavý, ubohý, staré roztrhané oblečení, hladoví, nuzní. Maminka jim navařila. Tu holku vidím jako dneska. Maminka si jí vzala do parády. Vykoupala jí, dala jí oblečení, upravila jí a ta holčička úplně prokoukla. No, ale dlouho tu ti Rusáci nezůstali.

Když skončila válka, tak tatínek s maminkou vyvěsili z okna Českou vlajku, kterou ušila maminka. Vlajky visely ve více oknech, kde byla smíšená manželství. Domáci se najednou úplně změnil a otočil, když viděl, že prohráli. Maminka vždycky říkala: „Za války nám nadávali, že jsme Češi a po válce zase, že jsme zůstali u Němců, tak že jsme Němci. My jsme si nevybrali, ale zůstali jsme takový, jaký jsme.“

Můj pradědeček byl statkář a každému dítěti koupil parcelu a postavil dům a měl sen, aby se ulice jmenovala po něm Waltrova. Moje maminka u něj na statku vyrůstala do svých 6 let. Pradědeček se konce války nedožil, ale žilo tu celé maminky příbuzenstvo. Když už věděli, že je odsunou, tak chodili za rodiči, jestli by si u nich mohli schovat křišťál, šperky a cennosti, ale tatínek to zavrhl. Byl předvídavý, bál se, že přijdou dělat kontroly a budou se ptát, kde to vzali, kde jste to nakradl. To, že jim to naši u sebe neschovali, pak asi narušilo vztahy, protože si nepamatuju, že by se přišli rozloučit nebo my s nimi. No a vím, že si pak tyhle cennosti zakopali na zahradě. To si asi člověk říká: „To není možný, abych se sem už nikdy nevrátil.“

Dodneška si živě pamatuji, jak nám odsunuli babičku. Bylo mi deset let. U řezníka Nováka na rynku bylo sběrné místo. Stála tam nákladní auta. Viděla jsem přicházet lidi, které jsem znala z okolí a potkávala jsem je na ulicích. Nesli s sebou kufry s povolenou vahou a nasedali na auta. Pořád vidím živě před očima, jak babičku nakládají na korbu nákladáku a odváží jí pryč. My jsme stáli na chodníku a mohli jen přihlížet. Bylo to strašné. Byla jsem dítě. Nechápala jsem, proč to tak musí být, ale uvědomovala jsem si, že mi odváží babičku, Bůh ví kam. Maminka si jí pak přes červený kříž vyžádala zpátky, nevím na základě čeho, ale vrátila se.

Pak odsunuli i našeho domácího a sousedy, co s námi bydleli naproti na chodbě. Tak jsme tam vlastně chvíli bydleli sami, než sem přišli Češi. Když pak ten dům, kde jsme bydleli, dostal přidělem nový český domácí, tak nám řekl, že ten dům chce pro sebe a pro rodinu, a tak jsme se stěhovali do jiného podnájmu.

Mluvila jste česky?

Já jsem mluvila jenom německy. Česky jsem vůbec neuměla. Narodila jsem se vlastně spíše do německé rodiny. Tatínek občas něco česky prohodil, ale mluvilo se u nás německy.

Po válce jsem nastoupila do 4. třídy. Ve třídě nás bylo pět, co jsme tu zůstali. Vyučovalo se v češtině. Vůbec jsme nerozuměli. Jen jsme seděli v lavici a koukali. V pololetí jsem měla na vysvědčení napsáno: „Pro neznalost jazyka neklasifikována.“

Měla jsem výhodu, že jsem měla kamarádku, která si mě vzala do parády a učila mě česky. Vždycky mi říkala: Jak se to říká? A opravovala mě a pořádně to řekni. No a pak se mě i tatínek snažil učit. Maminka se taky musela naučit česky, takže se doma začalo mluvit česky. Děti se učí rychle, tak jsem se čtyřkami postoupila do 5. třídy. Ale dva z těch německých spolužáků to nezvládli a propadli. No a v 5. třídě už jsem měla úplně parádní vysvědčení.

Setkala jste se někdy s šikanou kvůli tomu, že jste Němka?

Ani za Němců, ani za Čechů. Ve třídě, asi že viděli, že nás je tam víc, co neumíme česky, tak jsem se nikdy s ničím takovým nesetkala. Možná, že jsem to jako dítě moc nevnímala, ale opravdu si nejsem vědoma nějakých incidentů nebo konfliktů, ani u mě, ani u rodičů.

Lidé umějí být zlí, a tak mě několikrát mě nařkli, že jsem byla u Hitlerjungend, ale já jsem nikdy v těchhle politických organizacích nebyla. Já jsem nesměla ani do Pionýra a to jsem tenkrát chtěla, protože tam byli skoro všechny děti. Bylo nás asi jenom 7, co jsme tam nebyli. Tatínek řekl: „Nebudeš nikde v ničem. Já jsem nikdy nebyl v žádné straně a nikdy bych nešel.“

Občas se to stalo, že někdo narážel na můj německý původ. To už bylo po válce, když jsem pracovala v továrně. Třeba když se někdo zeptal: Umí tady někdo německy? Tak jsem řekla, že rozumím. Moc jsem se tím, že umím německy, nechlubila, nechtěla jsem dělat zbytečné halo. Už jenom to, že jsem řekla, že rozumím, vyvolávalo pohrdavé reakce.

Využívala jste němčinu v práci?

Jen jednou. Dělal jsem ve fabrice na technickém oddělení a potřebovali sem dodat nějaké součástky z NDR. Mělo se to domluvit telefonicky a nikdo německy neuměl. Tak jsem tenkrát vypomohla a domluvila to. Nebo když se pořádali zájezdy za hranice, například do Drážďan, tak se moje znalost němčiny hodila. Při jednom výletě do Drážďan jsem také zažila jednu nepříjemnou příhodu.

Maminka mého manžela pracovala se svým prvním mužem za války na nádraží v Plzni. A málokdy vyprávěla o válce. Nerada na to vzpomínala, ale pamatuju si, jak vyprávěla, že na nádraží stavěli vlaky, které transportovaly Židy do koncentračních táborů. Kolikrát tam stály i několik dní a bylo slyšet křik, pláč a jak lidé volají o pomoc. Shromáždili prý vždycky nějaké jídlo a tajně jim ho tam nosili. Několikrát po nich střílela stráž. Její první manžel byl antifašista. Jednou prý šli spolu ráno do práce, tam ho chytli, odvezli a už se nikdy nevrátil. Byl v Drážďanech ve vězení. Pak jí prý jen přišel list o tom, že byl zastřelený. Neměla žádný jeho úmrtní list, a tak nemohla vyžadovat finanční podporu, na kterou měla nárok. Tohle její vyprávění se ve mně tak zakořenilo. Ona byla tak strašně hodná a spravedlivá a já jsem si řekla, že jí pomůžu a, že pro ni ten úmrtní list získám. A tak, když jsem jednou jela se zájezdem do Drážďan, jsem tam zašla na radnici. Dostala jsem se do kanceláře, kde seděly dvě úřednice. Ta jedna přinesla asi čtyři nebo pět obrovských knih, takový formát, to jsem ještě neviděla. A v těch knihách byly vedení všichni, kteří byli zastřeleni a kteří přišli o život. Tak ho tam podle abecedy našla a byl tam přesný čas, teď si ho přesně nepamatuju, ale hodina a

minuty, div, že tam nebyly vteřiny, kdy byl zastřelený. To byl úplně hrozný zážitek. Vidět jak ho hledá mezi těmi tisíci jmen a s jakou přesností ty hrůzy byly zaznamenány. Tak mi vystavili ten úmrtní list a dokonce mi řekli, v jakém hromadném hrobu, na jakém hřbitově je pohřbený. Ta mladší paní, která se mě ujala a vystavila ten úmrtní list, viděla, jak jsem z té situace špatná, tak se omlouvala a litovala, že se takové věci neměly stát, a dokonce mi nabídla auto, abych mohla jet na ten hřbitov. A té druhé, co tam seděla, taková starší, byla přesně jak Němka ze starých filmů, se to vůbec nelíbilo. Už to bylo dlouho po válce a pořád se někteří lidé nemohli srovnat s tím, že prohráli, konkrétně tahle paní. No, když jsem se vrátila, tak mi dlouho trvalo, než jsem se odhodlala ten úmrtní list babičce dát. Nechtěla jsem v ní vyvolávat smutné vzpomínky.

Udržujete kontakt s rodinou nebo kamarády, kteří byli odsunuti?

Když mi bylo šedesát, tak jsem dostala přání, že mi přeje můj Schulkamarad Karl Hans Töny. Našel mě přes Heimat noviny a už 20 let jsme v kontaktu. Telefonujeme si a byl tu i na návštěvě. Narodil se v Těchlovicích a pořád to tu považuje za svou vlast. Odsunuli je nejprve do Německa a potom do Rakouska, tam žije dodnes. Vyprávěl, jak to bylo kruté. Bydleli v kůlně. Bylo to hrozná a dlouho trvalo, než se uchytili. Při jeho vyprávění jsem měla takový blbý pocit, jako bych za to taky mohla. Já jsem tady mohla zůstat, měla jsem se dobře, žila jsem pořád ve svém domě, ve svém městě, kraji a oni tu museli všechno nechat a žít tam v těchhle podmínkách.

Přijel sem ještě jiný můj bývalý spolužák, taky odsunutý. Bydleli ve vedlejší ulici a já si k nim často chodila hrát na zahradu. Procházeli jsme Boletice a on byl ze všeho nadšený. Rád to tu zase po letech viděl a oživoval si vzpomínky. Měl s sebou kamaráda a ten tak nadšený nebyl. Všechno kritizoval. Jak to tu prý vypadá, ty domy, dvory špinavý a zahrady neudržované. To jsem nesnesla, když začal někdo kritizovat a pomlouvat i to moje, že jo. Tak jsem začala, jestliže sem přišli lidé, kteří k tomu neměli vztah, tak bude nějakou dobu trvat, než to dají dohromady a že o to mají zájem a že určitá místa zvelebují a že to vypadá hezky a jestli se mu to nelíbí, tak to bohužel.

Takže jste nebyla našťvaná kvůli stavu těch budov, chápala jste to?

Ne, nebyla jsem našťvaná, chápala jsem to. To víte, že to mohlo vypadat líp. Když to pak člověk porovná, když jsme vyjeli za hranice do Bad Schandau nebo do Pirmy, jaké

to tam mají hezké. Byl v tom rozdíl, ale ti lidé tam bydleli celou dobu. Sem přišli lidé, kteří k tomuto místu neměli žádný vztah, no jak to tu pak mohlo být jinak.

Používáte němčinu i dnes?

Sleduji německou televizi, filmy a čtu v němčině. Dopisuji si s rodinou a přáteli v Německu. Ale pravopis tolik neovládám. Učila jsem se ho vlastně jen dva roky. Mluvím, ale s boletickým dialektem, když za maminkou jezdili Němci z NDR, kteří mluvili spisovnou němčinou a my jsme tady spustili boleticky, tak oni na nás koukali a občas nám něco nerozuměli.

Učila jste své děti německy?

U nás v domácnosti se mluvilo česky. Můj muž němčinu moc neovládal a kluci se německy učili ve škole. Když jsem jim kontrolovala slovníčky, tak jsem několikrát našla slovíčka, která se používala úplně jinak. Tak jsem jim to vždycky řekla, ale nechtěla jsem dělat nějaký rozruch. Doma jsem je do němčiny nikdy nenutila. A dost toho odposlouchali z návštěv u babičky, mé maminky. S ní jsme plyně přecházeli z češtiny do němčiny, aniž bychom si toho všimli. Maminka si třeba nemohla vzpomenout, jak se nějaká věc řekne česky no a najednou jsme šprechtli. Kolikrát jsme začali mluvit německy, když jsme řešili něco, co nemusel slyšet můj muž nebo děti. Jenže děti brzo spoustu věcí odposlouchaly a brzo věděly, o čem je řeč.

Cítíte se být Češkou nebo Němkou?

Já vůbec nevím, to je zvláštní. No když bych to brala vzhledem k mamince a babičce a celé rodině, kterou jsem znala, tak nemůžu říct, že nejsem Němka. Mně by to připadalo, že je přehlížím, nebo že se jich zříkám. Asi spíš jako Češka, když bych to měla brát jako úplně v jádru. I když mi jednou šéf řekl: „Ty seš typ Němky.“ A jedna moje známá Eva Nováková mi zase řekla, že mám pořád přízvuk, že je slyšet, že jsi nemluvila od mala česky. No to mi v životě nikdo neřekl, ale mně by to vůbec nevadilo.

Takže by se dalo říct, že se cítíte jako Češka, která je hrdá na své německé kořeny a je si jich vědom?

Určitě

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kateřina Sýkorová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia:Prezenční

Název práce: Odsun Němců v obraze vybraného poválečného tisku v období od roku 1945 do června 1946

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů českých použitých zdrojů: 27

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: Mgr. Libor Svoboda Ph.D.